

Vilniaus Universiteto
Tarptautinio verslo mokykla

Kursinis darbas

Valiutų Kursų Įtaka Kainoms Ir Konkurencingumui

Darbo vadovas: V.Gavelis

Darbą atliko 2BA kurso studentai:

Ignotas Adomavičius Igr.

Valerija Šaučiulytė Vgr.

Turinys

ĮVADAS	3
1. TRUMPA VALIUTOS ISTORIJA	4
2. VALIUTOS KURSUS ĮTAKOJANTYS VEIKSNIAI IR JŲ RŪŠYS	4
2.1 LANKSTUSIS VALIUTOS KURSAS	6
2.2 FIKSUOTAS VALIUTOS KURSAS JO ĮTAKA ŠALIES EKONOMIKAI	7
2.3 PERKAMOSIOS GALIOS PARITETAS IR SPEKULIACIJOS ĮTAKA PLAUKIOJANČIAM VALIUTOS KURSUI	9
2.4 DEVALVACIJOS PASEKMĖS TRUMPUOJU, VIDUTINIUOJU IR ILGUOJU LAIKOTARPIU	11
2.5 VALIUTOS KURSO PASIRINKIMAS	13
3. VALIUTŲ KURSAI IR VYRIAUSYBĖS POLITIKA	15
3.1 PINIGŲ POLITIKA ESANT LANKSČIAM VALIUTOS KURSUI	16
3.2 VYRIAUSYBĖS IŽDO POLITIKOS EFEKTYVUMAS ESANT LANKSČIAM VALIUTOS KURSUI	17
3.3 KAINŲ LYGIS ESANT LANKSČIAM VALIUTOS KURSUI	18
3.4 VYRIAUSYBĖS IŽDO POLITIKA ESANT FIKSUOTAM VALIUTOS KURSUI.....	19
3.5 KAINŲ LYGIS ESANT FIKSUOTAM VALIUTOS KURSUI	20
4. KONKURENCINGUMAS, KEITIMO KURSAS IR ILGO LAIKOTARPIO KAINOS	22
4.1 PREKYBINIS BALANSAS IR KONKURENCINGUMAS	22
4.2 PREKYBINIS BALANSAS IR VISUMINĖ PAKLAUSA	23
4.3 ILGALAIKĖ PUSIAUSVYRA ATVIROJE EKONOMIKOJE	24
4.4 KAPITALO MOBILUMAS	25
4.5 ILGO LAIKOTARPIO PUSIAUSVYRA: VISIŠKAS KAPITALO MOBILUMAS	26
4.6 ILGO LAIKOTARPIO PUSIAUSVYRA: NEVISIŠKAS KAPITALO MOBILUMAS.....	28
4.7 KAPITALO MOBILUMO NEBUVIMO ATVEJIS	29
4.8 PINIGŲ MASĖ IR KEITIMO KURSAS.....	30
4.9 VALIUTOS KURSAS IR UŽSIENIO KAPITALO INVESTICIJOS	31
5. MAŽOS IR DIDELĖS ATVIROSIOS EKONOMIKOS MODELIAI	32
5.1 MANDELO-FLEMINGO MODELIS	33
5.2 TRUMPO LAIKOTARPIO KEITIMO KURSAS IR GAMYBOS APIMTIS.....	36
5.3 DIDELĖS ATVIROSIOS EKONOMIKOS MODELIS	36
6. EURAS IR JO ĮTAKA LIETUVOS VERSLUI	38
6.1 EURO ĮVEDIMAS Į LIETUVOS EKONOMIKĄ, KAINŲ SKAIDRUMO EFEKTAS IR KONKURENCINGUMAS.....	39
6.2 LITO PERSIEJIMO ĮTAKA LIETUVOS ĮMONĖMS	40
6.3 PAGRINDINIAI LIETUVOS MAKROEKONOMIKOS RODIKLIAI 1998-2001 IR TRUMPA JŲ ANALIZĖ.....	42
IŠVADOS	44
PRIEDAI	46
NAUDOTA LITERATŪRA	52

Ivadas

Šiuolaikinė valiutų rinka vaidina svarbų vaidmenį pasaulio rinkose ir šalies ūkio ekonomikoje. Visi komerciniai pasaulio bankai atlieka milijardines spekuliacines operacijas perkant ir parduodant užsienio šalies valiutą, uždirbdami arba pralošdami vien tik iš valiutų kursų skirtumų. Tačiau čia nėra pagrindinis valiutų panaudojimo veiksnys vis dėl to pinigai yra sukurti atsiskaitymams ir kiekviena šalis turi savo valiutą, o tai turi įtakos tarptautiniam bendradarbiavimui, konkurencinėm kainom ir net politikai. Istorijos eigoje matyti, jog valiutų kursai priklausė nuo vyravusios valiutų sistemos, kurioje pagal atitinkamą paritetą buvo skaičiuojami kursai, nustatinėjamos kainos ir konkurencingumas. Laikui bėgant įsikūrė įvairių tarptautinių organizacijų, reguliuojančių pasaulinę valiutų rinką.

Su įvairiomis pasaulio valiutomis mes susiduriame važiuodami į kitas šalis, importuodami produkciją, atlikdami pinigines operacijas užsienio valstybėse ir t.t. Daugelis Lietuvos įmonių bendradarbiauja su kitomis užsienio šalimis ir Lietuvoje kuriasi didžiųjų pasaulio kompanijų filialai siūlydami savo produkciją. Taigi ir joms yra neišvengiamas valiutinis bendradarbiavimas. Visi šie pavyzdžiai ir parodo šios temos aktualumą. Taigi mūsų darbo tikslas – paaiškinti, kas tai yra valiutų kursai ir kokią įtaką jie daro kainoms ir konkurencingumui arba kaip konkurencingumas ir valiutų kursų pasiūlą ir paklausa veikia rinką.

Apie valiutų kursus rašė: G. Dubauskas, A.Grižas, B.Martinkus, V.Rutkauskas, V.Geralavičius, R.Kruodis, A.Jakutis, V.Petraškevičius. Iš užsienio autorių, nagrinėjusių šią temą galima būtų paminėti David.C. Martin, A. Kirejev, S.Zaicev, E.Alexsander, Grabbe J.Orlin, A.J. Hamilton, J.Mudura ir k.t.

Rašydami darbą, susidūrėme su tam tikromis problemomis. Viena iš didesnių buvo lietuviškos medžiagos stoka. Be to kilo tam tikrų sunkumų verčiant iš rusų ir anglų kalbų literatūros bei medžiagos. Kai kuriuos specifinius terminus buvo sunku rasti net lietuvių – rusų terminų žodyne. Literatūra teko naudotis Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, todėl iškilo dar viena problema – reikiamos literatūros išsinešti negalima. Galbūt didžiausia problema buvo tai, kad konkretaus atsakymo, kokią įtaką daro valiutų kursai kainoms ir konkurencingumui, reikėjo ieškoti „tarp eilučių.“ Tačiau surinkus pakankamai informacijos ir panašios literatūros ši problema išnyko.

Abiejų autorių indelis į darbą buvo vienodas. Rinkimas medžiagos ir jos modeliavimas buvo bendras darbas, todėl suskirstyti temomis ir kuris kokį skyrių rašė būtų neadekvatu.

1. Trumpa valiutos istorija

Tarptautinė valiutos sistema remiasi juridinėmis nuostatomis ir papročių normomis, reguliuojančiomis tarptautinių mokėjimų sąlygas bei būdus. Tos taisyklės gali būti suderintos tiek tarptautiniu lygiu, tiek susitarus atskirai valstybėms (ypatingai toms, kurios vaidina svarbų vaidmenį pasaulinėje ūkinėje veikloje).

Yra žinomi trys visiškai susiformavę tarptautinės valiutos sistemos tipai:

- aukso valiutos sistema (1870 – 1914 m.)
- modifikuota aukso valiutos sistema (XX a. trečiojo dešimtmečio antroji pusė)
- šiuolaikinė valiutos sistema:
 - dolerio – aukso (1944 – 1971 m.)
 - plaukiojantis valiutų kursas (nuo 1971 m.)

2. Valiutos kursų įtakojantys veiksniai ir jų rūšys

Tarptautinėje rinkoje prekių mainai vyksta įprastine tvarka: siekiama parduoti brangiau, pirkti pigiau. Tačiau tokiuose mainuose yra esminis skirtumas. Tarptautinėje rinkoje naudojamos įvairios nacionalinės valiutos, kurios skiriasi viena nuo kitos ne tik forma, pavadinimais, bet ir perkamąja galia. Galimi atvejai, kai valiutos pavadinimas tas pats, o perkamoji gailia skirtinga, pavyzdžiui JAV ir Kanados doleriai, tačiau litą iškeisti galima už 34JAV centus arba už 46Kanados centus, t.y. 1,35 karto brangiau. Viena valiuta keičiama kita valiutų rinkoje.

Valiutų rinka – rinka, kurioje vyksta įvairių valiutų mainai. Taigi, valiutų rinka yra viena iš rinkos formų, kur prekiaujama įvairių šalių valiuta. Šios rinkos panašios į prekių rinkas: tai tobulos konkurencinės rinkos, kur susitinka daug pirkėjų ir daug pardavėjų, prekiaujančių tokiais „standartiniais produktais“ kaip JAV doleriais, Eurais, Japonijos jenos, ir pan.

Valiutos kursas – nacionalinio piniginių vieneto kaina, išreikšta kitos šalies piniginių vienetais arba nacionalinės valiutos kiekis, reikalingas vienam užsienio piniginiui vienetui įsigyti.

Pvz.: 3,43Lt. Lygūs 1 Eurui, arba 0,29 Euro – 1Lt. (2003 m. lapkritis 23 d. kursas ¹)

¹ <https://lt.hanza.net/cgi-bin/lip/curRates.jsp?printPage=yes>

Valiutų mainų kursas pirmiausiai priklauso nuo jų perkamosios galios pariteto. Perkamosios galios paritetas – valiutos kurso pokytis palyginamosios valiutos perkamosios galios kitimo atžvilgiu.

Perkamoji galia – skirtingų nacionalinių valiutų sumų, reikalingų vienodam prekių kiekiui įsigyti, santykis.

Kadangi užsienio valiutą perkamos ir parduodamos užsieniui prekės ir paslaugos, tai valiutų perkamosios galios nustatymui imamas nacionalinėmis ir importuojamų analogiškų prekių „krepšelis“, kuris įvertinamas nacionalinėmis valiutomis. Tarkime, kad toks prekių krepšelis Lietuvoje įvertinamas 15mln.Lt, o JAV – 5mln. dolerių. Tai reiškia, kad lito ir dolerio perkamosios galios paritetas 3:1 arba 1Lt : 0,33 dolerio. Vadinasi, už litą ir 0,33 JAV dolerio vienodą prekių kiekį galima nusipirkti Lietuvoje ir JAV.

Valiutų perkamosios galios paritetas nustatomas pagal vidutines prekių ir paslaugų, perkamų ir parduodamų užsienio rinkoje, kainas. Be to faktinė prekės kaina išreikšta litais arba doleriais priklauso nuo šalies vartojimo tradicijų; prioriteto, teikiamo vienai ar kitai prekei ir pan. Jei nepalaikomi tiesioginiai prekybiniai ryšiai su šalimis – gamintojomis, tai kai kurias prekes tenka pirkti iš antrųjų, trečiųjų šalių.

Idealiai nustačius valiutų perkamosios galios paritetą, galima surasti užsienyje prekių, kurių santykinė kaina žymiai žemesnė arba aukštesnė, negu Lietuvoje.

Tačiau valiutos kursui didesnę įtaką daro ne perkamosios galios paritetas, bet jos paklausos ir pasiūlos santykis.

Paklausa užsienio valiutai atsiranda, kai perkamos iš užsienio prekės bei paslaugos, išmokamos pensijos užsienyje gyvenantiems pensininkams, samdant iš užsienio darbuotojus, sportininkus, perkant užsienio finansinį turtą, žemę. Vykstantiems į užsienį turistams taip pat reikalinga užsienio valiuta. Visais atvejais užsieniui reikalingi ne litai, bet doleriai, eurai ar kita atitinkamos užsienio šalies valiuta.

Užsienio valiutos pasiūla atsiranda eksportuojant prekes ir paslaugas, parduodant užsieniečiams turtą, vertybinius popierius . Užsienio valiuta gaunama iš turizmo, piniginių perlaidų ir t.t. Apie perkamosios galios paritetą ir pasiūlos bei paklausos įtaką plačiau kalbėsime 2.3 poskyryje.

Kiekvienos šalies vyriausybė nustato nacionalinės valiutos kurso sistemą (t.y. valiutos kurso nustatymo tvarką).

Taigi yra trys dažniausiai naudojamos valiutos kurso sistemos arba rūšys:

- lankstusis valiutos kursas;
- fiksuotas
- mišrusis, tai lankstaus ir fiksuoto kurso mišinys.

2.1 Lankstusis valiutos kursas

Lankstaus arba laisvai plaukiojančio valiutos kurso sistema – valiutos kurso reguliavimo metodas, kai valiutos kursas keičiasi priklausomai nuo valiutos paklausos ar pasiūlos pokyčių t.y., kai vyriausybė nesikiša į valiutų rinką.

Panagrinėkime, kaip atrodytų lito kursas, jeigu būtų lanksti valiutų kurso sistema, pavaizduota [1pav.](#)

Tarkime, kad pusiausvyra valiutų rinkoje susidaro, kai 4Lt mainomi į 1dolerį – taškas b. Esant tokiam lito mainų kursui, bendras savaitinis dolerių paklausos kiekis – 3mln. dolerių.

Jeigu padidės prekių (paslaugų) importas, daugiau išvyks į JAV turistų, pagausės tarnybinių komandiruočių ir pan., bet nedidės prekių eksportas ir t.t.tai dolerių paklausos kreivė D_1 pasislinks į dešinę, į padėtį D_2 . Susidarius dolerių paklausos pertekliui, pusiausvyros taškas persislinks į padėtį c, litas atpigs nuo 4 iki 5Lt. Už dolerį, Bendras savaitinis, dolerių paklausos kiekis pasieks 8mln. Lt. Atpigs amerikiečiams mūsų prekės, didės mūsų prekių eksportas, didės dolerių pasiūla, pasiūlos kreivė S_1 persislinks į padėtį S_2 , ir valiutų keitimo kursas grįš į pradinę padėtį: 4 litai už 1 dolerį – taškas d.

Galima pasvajoti ir apie priešingą atvejį, kai JAV žymiai daugiau importuoja prekių iš Lietuvos, negu eksportuoja, ir tokiu būdu gerokai padidina dolerių pasiūlą – pasiūlos kreivė iš padėties S_2 pasislinks į padėtį S_3 . Tada susidaro dolerių pasiūlos perteklius, dolerių pasiūla padidėja nuo 3 iki 10 mln. dol. Per savaitę, litas pabrangsta – už dolerį reikia mokėti ne 4, tik 3 Lt. – taškas c.

Tokiu atveju amerikiečiams mūsų prekės pabrangsta, o mums jų prekės atpinga. Tuomet Amerikos prekės užtvindo mūsų rinką ir dolerio perteklius išnyksta, nes mūsų eksportas sumažėja. Pusiausvyra ir lito kursas lanksčiai kinta, t.y. vyriausybė nesikiša į valiutų rinką. Toks idealus pusiausvyros susiformavimas įmanomas, kai nėra jokių suvaržymų užsienio prekyboje, ir Lietuvoje gaminamos prekės gali laisvai konkuruoti pasaulinėje prekių rinkoje.

Kaip rodo patyrimas, Lietuvoje užsienio mokėjimų balansas yra nesubalansuotas. Jeigu šalis turi pastovų mokėjimų balanso deficitą, ji priversta atpiginti savo valiutą, t.y. ją devaluoti.

Devaluacija (Devaluation) – nacionalinės valiutos atpiginimas užsienio valiutų atžvilgiu.

Valiutos devaluacijos pasekmės:

- Padidėja eksportas ir sumažėja importas, kadangi valiutos devaluacija atpigina prekes užsieniečiams ir pabrangina užsienio prekes;
- Padidėja užsienio valiutos pasiūla;
- Padeda atstatyti užsienio mokėjimų balanso einamąjį sąskaitą, t.y. balanso dalį, susidedančią iš prekių, paslaugų, eksporto ir importo.

Pastarosios pasekmės prielaida – eksportas turi būti elastingas kainų sumažėjimui. Galimas atvejis, kai kainų sumažėjimas nepadidina eksporto galimybių t.y. eksportas neelastingas kainų sumažinimui ir nepašalina mokėjimų balanso deficito. Tada šaliai devalvavusiai valiutą, tenka griebtis kitų priemonių:

- Toliau riboti importą
- Varžyti ir mažinti įvairiausias išvykas į užsienį arba sudaryti palankiausias sąlygas užsienio turistams
- Vienaip ar kitaip didinti eksportą

Jeigu valstybė turi nuolatinį mokėjimų balanso perteklių, ji gali revaluoti savo valiutą, nes šios valiutos paklausa tarptautinėje valiutų rinkoje viršija pasiūlą.

Valiutos revalvacija – nacionalinės valiutos kainos padidėjimas užsienio valiutų atžvilgiu.

Valiutos revalvacijos pasekmės:

- Sumažėja šalies eksporto galimybės, nes pabrangsta prekės užsieniečiams; padidėja importas;
- Sumažėja užsienio valiutos pasiūla;
- Padeda pašalinti mokėjimų balanso perteklių.

Taigi valiutos kursas priklauso ne tiek nuo perkamosios galios pariteto, kiek nuo užsienio valiutos pasiūlos – paklausos santykio.

2.2 Fiksuotas valiutos kursas jo įtaka šalies ekonomikai

Fiksuoto arba nustatyto valiutos kurso sistema – valiutos kurso reguliavimo metodas, kai vyriausybė įsipareigoja palaikyti tam tikrą valiutos keitimo kursą.

Nacionalinės valiutos keitimo kursą fiksuoja šalys, kurių užsienio prekybos apimtis yra maža, silpni tarptautiniai ekonominiai ryšiai, nacionalinė valiuta nepatenka į tarptautinę valiutų rinką. "Prižišimui" naudojamos išsivysčiusių šalių valiutos: JAV doleris, Euras, Japonijos jena ir t.t. Tokių šalių vaidmuo tarptautiniuose ekonominiuose ryšiuose yra labai didelis.

Litas „prižištas“ prie Euro dolerio, t.y. jo keitimo kursas fiksuotas: 3,45 lito už 1Eurą arba 0,28 EURO centai už 1 litą. Svarbiausias fiksuoto kurso privalumas yra tas, kad nepriklausomai nuo Euro paklausos - pasiūlos santykio, keitimo kursas nesikeičia. Lietuvoje tebesitęsiant infliacijai, fiksuotas lito kursas naudingas užsieniečiams, bet nenaudingas prekių eksportuotojams. Tarkime, kad užsienietis parduoda prekę už 345 Lt, jam tie litai iškeičiami į 100 eurų. Jei Lietuvoje, vykstant infliacijai, kainos padidėja 30 proc., tai užsienietis parduos tą pačią prekę už 448 Lt ir gaus 130 eurų.

Fiksuotas lito kursas leidžia be jokios rizikos sudaryti ilgalaikes sutartis, garantuoja tam tikrą nacionalinės valiutos stabilumą, nors ne litas stabilizuoja ekonomiką, bet ekonomika lito stabilumą.

Lito kurso fiksavimas euro atžvilgiu įpareigoja vyriausybę išlaikyti įstatymu nustatytą kursą.

Tarkime, kad esant fiksuotam lito kursui 4 litai už 1Eurą, Euro paklausos ir pasiūlos pusiausvyra pavaizduota. [2pav.](#) Šis paveikslas rodo, kad pradinė eurų pasiūlos kreivė yra S_1 , paklausos D_1 , pusiausvyra valiutų rinkoje susidaro esant fiksuotam lito keitimo kursui 4 litai už 1 eurą² - taškas b. Jeigu eurų paklausa padidėja, tarkime, nuo D_1 iki D_2 , t.y. nuo 4 iki 8 mln. Eurų. per savaitę, tai susidaro papildoma eurų paklausa, pavaizduota atkarpa bc. Kaip vyriausybė kompensuos trūkstamą eurų kiekį (ac - ab)? Laisvoje rinkoje šiuo atveju pusiausvyra susidarytų taške d, t.y. pasikeistų lito kursas iki 6 litų už eurą.

Tačiau vyriausybė yra įsipareigojusi laikytis fiksuoto lito kurso. Šiuo atveju būtina valiutų rinkoje taip pakeisti paklausą, pasiūlą ar abi kartu, kad fiksuotas valiutų kursas atitiktų pusiausvyrą rinkoje. Galimi tokie būdai:

1. Valstybės užsienio valiutos bei aukso rezervų panaudojimas - reikiamas užsienio valiutos kiekis gaunamas pardavus dalį turimų rezervų.
2. Prekybos politika - vykdoma tiesioginė užsienio prekybos kontrolė (muitai, kvotos), siekiant sumažinti importą ar padidinti eksportą.
3. Vidaus makroekonominis reguliavimas - pinigų ar mokesčių politika, galinti likviduojanti užsienio valiutos trūkumą ar perteklių.

Taigi, kaip pasielgs vyriausybė? Greičiausiai veikianti priemonė – užsienio valiutos bei aukso rezervų panaudojimas. Vyriausybė parduos dalį turimų eurų. Tai padidins eurų pasiūlą. Ji parduos tol, kol pusiausvyros keitimo kursas susidarys 4 litai už 1 eurą. 2 paveiksle eurų pasiūlos kreivė persislinks iš padėties S_1 į padėtį S_2 . Taigi centrinis bankas turės papildomai parduoti 4 mln. Eurų (ac - ab=8 - 4=4 mln. dol.).

Analogiškai samprotaujama ir tuomet, kai paklausa eurams mažėja, pavyzdžiui, paklausos eurams kreivė persislenka į padėtį D_3 .

Jeigu padarius prielaidą, kad nustatytas pradinis fiksuotas lito kursas euro atžvilgiu Lietuvoje, nebeatitinka realaus, nes nepavyko sustabdyti infliacijos, o mokėjimų balanso deficitą nuolat mažina užsienio valiutos atsargas.

² hipotetiniai skaičiai

Vykstant infliacijai, litas pinga Euro atžvilgiu, ir žmonės nebenori parduoti euro fiksuotu kursu, atsiranda daugiau norinčių pirkti eurus už litus. Gali grėsmingai sumažėti valstybės užsienio valiutos bei aukso rezervas, ir vyriausybė bus priversta devaluoti litą.

Fiksuotas lito kursas varžo užsienio prekybą, formuoja "juodąją" euro rinką ir ne visi eurai, "gauti" užsienyje, sugrįžta į Lietuvą. Ateityje fiksuoto lito kurso neigiami padariniai stiprės ir vyriausybė negalės surinkti eurų tiek, kiek jų galėtų gauti, jeigu būtų lankstus lito kursas. Tada stipriau veiktų rinkos jėga, negu administraciniai metodai.

Be to, fiksuotas lito kursas neleidžia vykdyti savarankiškos pinigų politikos, kuri veiktų eksportą, importą bei krašto ūkio stabilizavimą.

2.3 Perkamosios galios paritetetas ir spekuliacijos įtaka plaukiojančiam valiutos kursui

Darysime prielaidą, kad vyriausybė nenaudoja jokių fiskalinių ar monetarinių ekonomikos reguliavimo priemonių. Kas atsitinka atvirojoje ekonomikoje jas naudojant, pamatysime vėlesniuose skyreliuose.

Tarkime, kad iš pradžių ekonomikai būdinga ir išorinė, ir vidinė pusiausvyra, t.y. ji yra pusiausvira ilguoju laikotarpiu. Importo paklausa priklauso nuo vidinio produkto apimties ir realiojo valiutos kurso, o eksporto paklausa - nuo produkto užsienyje dydžio ir realiojo valiutos kurso. Todėl vidinė ir aplinkinio pasaulio ekonomika galės būti vidinės ir išorinės pusiausvyros potencialiosios apimties lygio tik tada, jeigu bus vienintelė tinkama realiojo kurso reikšmė (nes jei kursas bus aukštesnis ar žemesnis už šią reikšmę - sumažės ar padidės konkurencingumas, ir dėl to išsibalansuos einamoji sąskaita).

Jeigu likusioje pasaulio dalyje yra nustatytas kainų lygis, tai vienos šalies realųjų kursą galima pakeisti dviem būdais:

1. Pakeitus nominalųjį kursą;
2. Pakeitus vidines kainas.

Aišku, kad fiksuoto nominaliojo kurso sistemoje telieka antrasis būdas, o esant plaukiojančiam - abu.

Kai yra plaukiojantis kursas, vyriausybė nesikiša į valiutų keitimo rinką, nėra grynojo pinigų pervedimo srauto tarp šalių, nes mokėjimų balansas visada lygus nuliui. Todėl tada, lygiai kaip ir uždarojoje ekonomikoje, ilguoju laikotarpiu vidinis kainų lygis priklausys nuo tos šalies pinigų pasiūlos.

Taigi ilguoju laikotarpiu nominalusis kursas turės pasikeisti tiek, kad būtų pasiektas tas vienintelis realusis kursas, kuris užtikrina ilgalaikę vidinę ir išorinę pusiausvyrą.

Pirmiausia tarkime, kad:

1. Nėra ilgalaikės infliacijos;

2. Yra ilgalaikė pusiausvyra ir vidinis bei išorinis subalansuotumas;
3. Padvigubinta šalies vidaus pinigų pasiūla, ir dėl to padvigubėjo vidaus kainų lygis;

Tada, dvigubai sumažinus nominalųjį keitimo kursą, sugrįš išorinė pusiausvyra ir realusis kursas. Pasinaudosime anksčiau nurodytu pavyzdžiu -mėsos kainai išaugus nuo 10 Lt iki 20 Lt/kg, o kursui kritus nuo 1Lt =0,25 USD iki 1 Lt =0,125 USD, mėsos kaina doleriais nepasikeis, išliks 2 USD/kg. Nepasikeis tiek importo, tiek eksporto reliatyviosios kainos bei konkurencingumas.

O kaip bus, jei infliacija yra nuolatinė? Tarkime, kad Lietuvoje nominaliosios kainos ir nominalusis lito kursas doleriais kasmet išauga 10 %, o JAV dolerio infliacijos nėra. Tokiu atveju tarptautinis lietuviškų prekių konkurencingumas nepasikeis.

Apibendrinus galima padaryti išvadą, kad, jeigu nėra realių šokų (pavyzdžiui, naujų technologijų ar žaliavų šaltinių atradimo), realiųjų konkurencingumų pusiausvyros lygis išliks pastovus ilguoju laikotarpiu, o nominalieji kursai keisis taip, kad vidinė infliacija užsienyje nepaveiktų realiojo konkurencingumo. Nominalusis kursas laikysis perkamosios galios pariteto.

Tačiau trumpuoju laikotarpiu realusis valiutos kursas nebūtinai bus pastovus. Prekių kainos prisitaiko vangiai, o kursai gali labai staigiai šokinėti per palyginti trumpą laikotarpį. Tokius šuolius gali sukelti tarptautinio kapitalo judrumas. Kursas gali staiga šoktelėti, tol kol išblės tarptautinio kapitalo savininkų noras staiga permetinėti pinigus tarp valiutų. Tą geriau suprasime, panagrinėję spekuliacijos kursais teoriją.

Kapitalo litais savininkai lygins pajamingumą, kurį galės gauti skolindami litus, su pajamingumu, kurį galima gauti, litus paskolinus užsieniui (pavertus užsienio valiuta).

1. Bendrasis pajamingumas skolinant doleriais bus dolerinių aktyvų palūkanų norma (pavyzdžiui, JAV vyriausybės obligacijų) plus kapitalo prieaugis (nuostolis) dėl to, kad litai paversti doleriais. Tegu 1000 litų pakeista į dolerius kursu 10 Lt/USD. Jei obligacijos davė 10 % pajamų, tai bus gauta 110 JAV dolerių. Jeigu lito kursas nukrito iki 20 Lt/USD, tai, vėl pavertus dolerius litais, bus gauta 2200 litų. Čia 1000 litų sudarė kapitalo prieaugis (100 proc.) dėl lito kurso kritimo.

2. Spekuliantas sprendžia pagal laukiamą keitimo kursą, taigi ir pagal laukiama kapitalo prieaugį ar nuostolį. Vadinasi, spekuliantai investuos į patrauklesnę valiutą.

Todėl, nors, pavyzdžiui, Lietuvoje palūkanų norma 2 % aukštesnė nei JAV, bet jei tikimasi, kad lito kursas nukris 2 %, tada spekuliantas neinvestuos į litus.

Jeigu Lietuvoje palūkanų norma būtų 4 % aukštesnė nei JAV, tada spekuliantams būtų naudinga pirkti litus, nes jie laimėtų $4-2=2\%$. Todėl greitai pašoktų lito keitimo kursas. Kiek? Kursas kils tol, kol dauguma spekuliantu patikės, kad greitai lito kursas padidės dviem procentais. Tiksliai tada kapitalo

prieaugis taps lygus laukiamiems nuostoliams dėl kurso kritimo, ir žmonės nebeturės stimulo supirkti litus.

Kodėl spekuliantai tikisi, kad lito kursas vis dėlto kris? Todėl, kad kvalifikuoti spekuliantai žino - galiausiai lito kursas turės pasiekti perkamosios galios pariteto lygį, nes tik tada nusistovės ilgalaikė pusiausvyra. Nagrinėjamoje situacijoje lito kursas nepriartės prie perkamosios galios pariteto kurso lygio tik tada, jeigu vyriausybė imsis aktyvių priemonių išorinei pusiausvyrai gražinti.

Vadinasi, trumpuoju laikotarpiu nominalusis keitimo kursas gali žymiai nukrypti nuo PPP lygio. Tačiau ilguoju laikotarpiu kursas nusistovės apie PPP lygį ir keisis priklausomai nuo PPP kitimo. PPP yra ta vienintelė kurso reikšmė, įgalinanti pasiekti išorinį balansą, panaikinti išbalansuojantį poveikį, kurį sudaro infliacijos tempų atskirose šalyse skirtumai.

Ilguoju laikotarpiu aukštesnio infliacijos tempo šalyse, paprastai nusistovi ir aukštesnės palūkanų normos. Todėl spekuliantai nenukentės, nes ilguoju laikotarpiu ši palūkanų norma kompensuos kapitalo nuostolius, atsirandančius dėl kurso kritimo.

Bet jei trumpuoju laikotarpiu šalyje bus nustatyta aukštesnė nei tikimasi ilguoju laikotarpiu palūkanų norma, reaguojant į tarptautinį fondų antplūdį, vietinė valiuta laikinai pabrangs, jos kursas pakils žymiai aukščiau PPP lygio. Ir tada spekuliantai nustos skverbtis, nes tikėtis ateityje keitimo kurso kritimo. Žodžiu, kartais būtini trumpalaikiai kurso šoktelėjimai, siekiant išvelgti didelių kapitalo kiekių spekuliacinių permetimų iš vienos šalies į kitą.

2.4 Devalvacijos pasekmės trumpuoju, vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu

Fiksuoto valiutos kurso sistema, veikusi 1945-1970 m., buvo vadinama reguliuojamai fiksuota sistema. Nors valiutos kursai buvo užfiksuoti, tačiau kartais buvo leidžiama šiuos kursus pareguliuoti. Pavyzdžiui, svaras sterlingų buvo devaluotas tik 1949 ir 1967 metais.

Panagrinėsime devalvacijos pasekmes trumpuoju, vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu. Iš pradžių tarsime, kad šalyje yra vidinės ir išorinės pusiausvyros būklė. Vėliau pažiūrėsime, ar naudinga devalvaciją atlikti, kai šokas jau išvedė ekonomiką iš ilgalaikės pusiausvyros būklės.

Jeigu kainos ir atlyginimai prisitaiko lėtai, tuoj po devalvacijos pabrangs importas ir atpigs eksportas, t.y. išaugs konkurencingumas. Grynasis eksportas turėtų padidėti. Tačiau čia svarbus du momentai. Pirma, nors devalvacija skatina (X-Z) didėjimą, bet ši reakcija gali būti lėta, nes tikėtina, kad bus daug ilgalaikių sandėrių, o ir pirkėjai ne iš karto pripranta prie naujų kainų. Be to, reikia laiko, kad padidėtų eksportuojančių šakų gamybinis pajėgumas ar būtų pradėti gaminti importo pakaitai.

Antra, einamojoje sąskaitoje atsispindi eksporto ir importo skirtumo kaina, tarkim, litais. Jei po devalvacijos vidinės kainos dar nespėjo persitvarkyti, o eksportas spėjo padidėti labai nedaug, eksporto vertė trumpuoju laikotarpiu padidės nedaug. Tačiau importo vertė dėl lito devalvacijos išaugs žymiai daugiau, nors fizinė jo apimtis ir nespės pasikeisti. Taigi einamosios sąskaitos deficitas trumpuoju laikotarpiu netgi padeda. Tačiau ilguoju laikotarpiu, kai importuotojai prisitaikys prie aukštesnių kainų, o eksportuotojai - prie padidėjusios paklausos, $(X-Z)$ padidės. Žodžiu, po devalvacijos iš pradžių einamoji sąskaita pablogės, o vėliau pagerės. Ekonomistai šią reakciją vadina J kreive (kritimas iki apačios po devalvacijos ir vėliau pakilimas aukščiau pradinio taško).

Kaip rodo [3 Pav.](#) pavaizduota J kreivė, pradinis einamosios sąskaitos deficitas (AB) po nacionalinės valiutos devalvacijos keletą mėnesių gali net ir pablogėti ir pasiekti maksimalų deficitą (CD) taške D. Po to ryškėja teigiami poslinkiai, ir galimas atvejis, kai taške E deficitas bus likviduotas.

J kreivės poveikis - situacija, kai, sumažėjus nacionalinės valiutos kainai, nominalusis užsienio prekybos balansas pablogėja, o vėliau susidaro einamosios sąskaitos perteklius. Kaip bus vidutiniuoju laikotarpiu? Perrašykime lygtį:

$$Y=(C+I+G)+(X-Z).$$

Kaip matėme, devalvacija padidina grynąjį eksportą $(X-Z)$. Kiti svarbiausi pakitimai vyksta bendrojoje pasiūloje Y . Čia galimi du atvejai:

1. Pagrindiniame ekonomikos taške buvo nedarbas ir laisvi rezervai, dėl to, padidėjus bendrajai paklausai AD, pagaminama papildomų prekių, mažėja nedarbas.
2. Pradiniame ekonomikos taške buvo visiškas užimtumas. Tada, padidėjus AD, greitai pašoka kainos ir atlyginimai. Po to sumažėja tarptautinis konkurencingumas ir krinta grynasis eksportas. Ir kai kainos bei atlyginimai padidės tokiu pat procentu, kiek devalvavo valiuta, realusis kursas konkurencingumas sugrįš į pradinį lygį.

Taigi, jei vyriausybė, naudodamasi devalvacija, nori pagerinti einamąją sąskaitą, ji turi lygiagrečiai fiskaline politika sumažinti vidinę absorbciją $(C+I+G)$. Vadinasi, kartu su devalvacija reikia didinti ir mokesčius. Tada vidutiniuoju laikotarpiu nebus spaudimo, sukeliančio vidinių kainų kilimą, ir bus išlaikytas padidėjęs tarptautinis eksporto konkurencingumas ir žemesnis realusis kursas.

Koks efektas ilguoju laikotarpiu? Šiuolaikinė ekonomikos teorija tvirtina, kad svarbu ne nominalieji, o realieji dydžiai.

Tarkime, kad buvo padaryta taip, kaip aptarta anksčiau - devalvacija kartu su stabdančiąja fiskaline politika. Nors tai apriboja kainų spaudimo per AD padidėjimą, reikia galvoti ir apie AS. Jeigu nebus kitokių pakitimų ekonomikoje, importo pabrangimas dėl devalvacijos sukels žaliavų, produkcijos,

gyvenimo lygio pabrangimą, privers kelti atlyginimus. Žodžiu, dėl devalvacijos pakis visi nominalieji dydžiai, o realieji išliks nepakitę. Kompiuterinis modeliavimas Anglijoje parodė, kad dėl tokių procesų devalvacijos efektas visiškai išnyksta per 5 metus, o trumpojo laikotarpio efektas - einamosios sąskaitos pagerėjimas - gaunamas tik po pirmųjų dvejų metų (tuo 5 metų laikotarpiu).

Žodžiu, devalvacija gali tik laikinai padidinti tarptautinį konkurencingumą. Ilguoju laikotarpiu realiuosius dydžius nulemia realiosios jėgos, todėl vieno nominaliojo rodiklio pakeitimas sukelia tokių kitų nominaliųjų dydžių kitimą, kad realieji dydžiai sugrįžta į savo pusiausvyros reikšmes. Tačiau devalvacija – paprasčiausias būdas greitai pakeisti konkurencingumą.

Galima įrodyti, kad jei iš pradžių ekonomikai būdinga ir vidinė, ir išorinė pusiausvyra, ir įvyko realus šokas - sumažėjo eksporto paklausa, tai išryškės realios pasekmės - sumažės realieji mūsų atlyginimai. Seka tokia: realus šokas → paklausos eksportui kritimas → AD mažėjimas (einamosios sąskaitos deficitas) → kainų, taip pat ir atlyginimų, kritimas → tarptautinio konkurencingumo padidėjimas → einamosios sąskaitos subalansavimas → AD padidėjimas (dėl eksporto išaugimo).

Taip įvyktų nesiiimant devalvacijos. Beje, tada trumpuoju laikotarpiu atsiradęs mokėjimų balanso deficitas padidintų grynąjį pinigų ištekėjimą, o kartu ir pinigų pasiūlos sumažėjimą tuo metu, kai šalyje vidinės kainos krinta. Realusis darbo užmokestis mažės net ir tada, kai atlyginimai sumažės tokiu pat procentu kaip ir kainos, nes importinių prekių kainos nemažės arba net augs. Taigi šalyje bus perkama santykinai mažiau importo ir santykinai daugiau viduje pagamintų prekių. Tai ir yra tarptautinio konkurencingumo padidėjimas.

Jeigu valstybė pasitelkia devalvaciją, vadinasi, šie procesai įvyksta iš karto, o ne ilguoju kainų ir atlyginimų prisitaikymo laikotarpiu. Jeigu darbininkai nesipriešins realiojo atlyginimo kritimui dėl devalvacijos, bus atkurta ir ilgalaikė pusiausvyra. Jei priešinsis, tarptautinis konkurencingumas vėl nukris, ir vidinis nuosmukis įtikins darbininkus, kad realųjį darbo užmokestį sumažinti tikslinga.

2.5 Valiutos kurso pasirinkimas

Dažniausiai naudojami anksčiau aptarti du kraštutiniai valiutos keitimo kurso būdai: fiksuotas ir lankstus. Gilesnės ir turtingesnės yra fiksuoto valiutos kurso tradicijos. Fiksuotas kursas išsilaikė nuo 1850 iki 1973 metų. Nuo 1973 metų daugelyje šalių naudojamas kontroliuojamas lankstus valiutos kursas, dar vadinamas nešvariai lanksčiu valiutos kursu.

Nešvariai lankstus kursas - valiutos keitimo kursas, kai vyriausybė įsikiša tik esant labai dideliems ir staigiems pasiūlos ar paklausos pasikeitimams, o ilgu laikotarpiu leidžiama palaipti nusiūvėti

laisvai pusiausvyrai. Vyriausybės, pasirinkusios šį valiutos kursą, įsipareigoja jį išlaikyti tam tikrose ribose.

Valiutos kurso intervalas - valiutos kurso galimo svyravimo ribos.

Pavyzdžiui, Europos Sąjungoje nustatytos valiutos keitimo kurso svyravimo ribos: +6,0 proc. nuo nustatytos kurso ribos. Viršijus šią ribą vyriausybė turi imtis priemonių nukrypimui pašalinti, naudojant pinigų ar išdo politiką.

Lietuvos valiuta "prižiūta" prie Euro, Estijos - Euro. Latvija pasirinko lankstų valiutos kursą.

Renkantis vieną ar kitą valiutos kursą, atsižvelgiama į vidinio ir išorinio šoko poveikį krašto ūkiui bei tarptautiniams ekonominiams ryšiams.

Vidinis šokas - mažiau grėsmingas krašto ūkiui esant fiksuotam valiutos kursui. Pavyzdžiui, Lietuvoje nereti atvejai, kai dėl tam tikrų priežasčių padidėja arba sumažėja paklausa gryniesiems pinigams. Lankstus valiutos kursas gali stipriai paveikti ekonomiką, atsiradus, tarkime, grynųjų pinigų paklausos šokui. Pavyzdžiui, indėlininkai, sužinoję apie nestabilią kai kurių bankų padėtį, pradėjo masiškai atsiiminti savo indėlius. Dėl to žymiai padidėjo paklausa gryniesiems pinigams. Gryniesiems pinigais yra valstybės skola piliečiams ir bankai kartu su valstybe turi dalintis atsakomybę už savalaikį pinigų grąžinimą.

Papildoma pinigų paklausa padidino palūkanų normą, sumažino investicijas, kurios ir šiaip nebuvo didelės. Tačiau bankai nesugebėjo įvykdyti įsipareigojimų indėlininkams, neatsiskaitė su jais. Tai sumažino gyventojų perkamąją galią, bendrąją paklausą. Krašto ūkio nuosmukis dar daugiau padidėjo. Šis nuosmukis buvo kompensuotas eksporto padidėjimu. Tačiau padidėjusi palūkanų norma nepritraukė kiek didesnių užsienio kapitalo įplaukų, dėl to nepagerėjo mokėjimų balansas.

Fiksuotas valiutos kursas išgelbėjo nacionalinę valiutą nuo pabrangimo. Nacionalinės valiutos pabrangimas būtų nenaudingas krašto ūkiui, nes padidintų importą ir sumažintų eksportą.

Fiksuotu valiutos kursu vyriausybė gali apsaugoti nacionalinę valiutą nuo pabrangimo. Vyriausybė, supirkdama obligacijas bei naudodama kitas pinigų politikos priemones, padidina vidaus pinigų pasiūlą. Papildoma pinigų paklausa yra kompensuojama padidėjusia pinigų pasiūla, todėl palūkanų norma gali sugrįžti į pradinį lygį, o mažėjanti palūkanų norma sugrąžina norą didinti išlaidas bei investuoti. Todėl didės užimtumas, BNP gamyba.

Mokėjimų balanso perteklius, esant lanksčiam valiutos kursui, sukelia nacionalinės valiutos pabrangimą, sumažina kainų konkurencingumą užsienio rinkoje, taigi ir eksportą, sąlygoja BNP gamybos mažėjimą, nedarbo padidėjimą.

Aprašytas pinigų paklausos augimas tik dalinai yra teisingas, nes jis priimtinas tik tobulos konkurencijos prekių ir pinigų rinkai. Pavyzdžiui, Lietuvoje padidėjusi pinigų paklausa buvo sustabdyta

bankų atsisakymu išmokėti indėlius grynaisiais pinigais. Todėl pinigų paklausos šokas neįgavo neigiamo užmojo. Tačiau buvo grubiai pažeistos indėlininkų teisės į nuosavus pinigus, jie juos prarado. (Kompensacija indėlininkams sugražino tik nežymią jų pinigų dalį.)

Dabar apibūdinsime išorinio šoko poveikį šalies ekonomikai. Tarkime, kad užsienio paklausa mūsų prekėms sumažėja. Dėl to sumažėja šalyje gaminamos produkcijos gamybos apimtis, užimtumas, susidaro nuosmukio tarpsnis. "Blogėja" einamoji mokėjimų balanso sąskaita. Sumažėjus pinigų paklausai, siekdama išlaikyti fiksuotą valiutos kursą, vyriausybė bus priversta pirkti nacionalinės valiutos perteklių. Tai dar daugiau sumažins vidinę bendrąją paklausą, padidins krašto ūkio nuosmukį.

Esant lanksčiam valiutos kursui, atsiradus mokėjimų balanso deficitui, nacionalinė valiuta atpigs. Tai padidintų mūsų prekių konkurencingumą užsienio rinkoje, taigi ir jų eksportą.

Jeigu šalyje tikimasi daugiau vidinių šokų (būdinga Lietuvos atvejui) tinkamesnis yra fiksuotas valiutos kursas, nes vyriausybė garantuoja nacionalinės valiutos stabilumą. Jei daugiau tikimasi išorinio šoko (jis irgi galimas, turint galvoje Rytų rinką) - palankesnis lankstus valiutos kursas.

Fiksuotas valiutos kursas stipriau riboja pinigų ir išdo politiką, tačiau toks kursas - veiksmingesnė priemonė kovojant su infliacija. Padidėjusios kainos šalyje atpigina nacionalinę valiutą, didina importą. Tarkime, kad batų kaina vidinėje rinkoje padidėja nuo 60 iki 120 Lt. Užsienio batų pardavėjas, esant fiksuotam valiutos kursui 4 Lt už 1 JAV dolerį, pirmu atveju, pardavęs batus gaus 15, antru atveju - 30 dolerių. Fiksuotas valiutos kursas stabdo infliacijos tempą įvairiose šalyse, nes, jam padidėjus, tenka mokėti didelę kainą, taigi jis drausmina šalis.

Fiksuotas valiutos kursas suteikia didesnes garantijas sudarant ilgalaikius sandėrius, atsiskaitymams pasirinkdamas stabilesnę valiutą. Tuo tarpu lankstus valiutos kursas padidina investicijų rizikingumą eksportinėse šakose, nes eksporto galimybes sąlygoja valiutos keitimo kurso svyravimai. Tačiau lankstus valiutos kursas sumažina valiutos spekuliantų galimybes užsienio rinkoje. Jeigu spekuliantai jaučia, kad kuri nors valiuta atpigs, stengiasi tos šalies valiutą iškeisti į stabilesnę valiutą. Taip paspartinamas šalių su dideliu užsienio prekybos deficitu valiutos atpigimas (devalvacija).

3. Valiutų kursai ir vyriausybės politika

Apibūdinome fiksuotą valiutos kursą bei vyriausybės pinigų ir išdo politikos pasekmes balansuojant vidinę ir išorinę pusiausvyrą. Tikrovėje nėra gryno fiksuoto valiutos kurso, nes kintant vidinės ir tarptautinės rinkos sąlygoms, keičiasi valiutų keitimo kursas ir jo poveikis krašto ūkiui.

Šioje temoje išnagrinėsime lankstaus valiutos kurso ryšį su mokėjimų balansu, daugiausiai dėmesio skirdami pinigų ir iždo politikai, siekiant vidinės pusiausvyros, kuriai didžiulį poveikį daro lankstus valiutos kursas. Baigsime temą fiksuoto ir lankstaus valiutos kurso pasirinkimo galimybėmis.

3.1 Pinigų politika esant lanksčiam valiutos kursui

Esant lanksčiam valiutos kursui politikos dėmesys nukreipiamas į vidinę pusiausvyrą, nes keitimo kurso kitimas yra tas "automatinis" mechanizmas, kuris subalansuoja mokėjimų balansą. Tačiau išlieka aktuali vidinės pusiausvyros problema, nes nacionalinei valiutai atpingant padidėja eksporto galimybės, brangstant - didėja importas. Eksporto ir importo apimties svyravimai veikia vidinę pusiausvyrą šalyje: gali padidinti arba sumažinti nedarbo lygį, BNP apimtį, bendrosios pusiausvyros lygį. Susidarant bendrajai pusiausvyrai vyksta krašto ūkio ir ekonominės sistemos elementų prisiderinimo procesas. Ar gali pinigų politika paspartinti vidinės bendrosios pusiausvyros susidarymą? Atsakant į šį klausimą, panagrinėkime atvejį, kai krašto ūkyje yra daug bedarbių, t.y. nepanaudotos BNP didinimo galimybės. Tada galima ir reikia padidinti pinigų pasiūlą, perkant vyriausybės obligacijas. Padidėjus pinigų pasiūlai, nacionalinė valiuta atpinga. Nacionalinės valiutos atpigimas padidina prekių konkurencingumą užsienio rinkoje. Didėja eksportas, "gerėja" einamosios sąskaitos balansas. Atpigus nacionalinei valiutai užsienio prekės pabrangsta, dėl to sumažėja prekių bei paslaugų importas. Pagerėjęs einamosios sąskaitos balansas, mažina mokėjimų balanso deficitą bei jo poveikį nacionalinės valiutos atpigimui. Mokėjimų balansas atsistato pasikeitus valiutos keitimo kursui.

Šalies vidinės gamybos prekių konkurencingumo stiprėjimas didina bendrąją paklausą gaminamai produkcijai. Padidėjusi bendroji paklausa yra padidėjusios pinigų pasiūlos rezultatas. Padidėjus pinigų pasiūlai, bankai gali daugiau skolinti, todėl priversti mažinti palūkanų normą. Sumažėjus palūkanų normai, verslo įmonės daugiau skolinasi bei investuoja. Dėl to didėja BNP apimtis (bendrosios pajamos), užimtumas.

Padidėjusi bendroji paklausa dar daugiau padidina realųjį BNP. Išlaugusi bendroji paklausa, valiutos atpigimas didina kainų lygį ir gali padidinti kainas šalyje pagamintiems gaminiams, lyginant su importuojamos produkcijos kainomis. Gamybos, bendrųjų pajamų padidėjimas, kainų lygio pakilimas "blogins" einamosios sąskaitos balansą, nes tai padidina importą.

Sumažėjusi palūkanų norma skatina kapitalą palikti šalį. Padidėja paklausa nacionalinei valiutai, nes užsienio rezidentai parduoda vertybinius popierius už nacionalinę valiutą.

Rezidentas (Resident) - juridiniai ir fiziniai asmenys, turintys ekonominių interesų Lietuvoje ir gyvenantys bei veikiantys šalyje ilgiau, negu vienerius metus.

Šiuo laikotarpiu nacionalinė valiuta gali pabrangti. Tačiau padidėjus bendrai pinigų pasiūlai, ji atpinga ir "pagerina" einamosios sąskaitos balansą. Taigi pradžioje užsienio kapitalas sudaro kliūtį skatinančiai pinigų politikai, tačiau vėliau, kai užsienio aktyvai keičiami į nacionaline valiutą, o pastaroji - į kapitalo investitoriaus nacionalinę valiutą, centriniam bankui susidaro palankesnės galimybės išpirkti daugiau obligacijų, padidinti pinigų pasiūlą bei realųjį BNP.

Kaip matome, pinigų politikos poveikis krašto ūkiui, o per tai ir mokėjimų balansui, yra nepalyginamai stipresnis esant lanksčiam valiutos kursui, lyginant su fiksuotu valiutos keitimo kursu.

3.2 Vyriausybės išdo politikos efektyvumas esant lanksčiam valiutos kursui

Iždo politikos poveikis krašto ūkiui bei mokėjimų balansui yra sudėtingesnis. Ši politika gali daryti tiesioginį poveikį keitimo kursui. Skatinančioji išdo politika padidina palūkanų normos lygį šalyje, nes vyriausybė, vykdydama šią politiką, priversta daugiau skolintis, didinant mokesčius arba parduodant obligacijas. Aukštesnė palūkanų norma pritraukia užsienio kapitalą, tai padidina paklausą šalies valiutai ir ją pabrangina. Vykdydant skatinančiąją išdo politiką, padidėja užimtumas, bendrosios pajamos. Nacionalinės valiutos brangimas, bendrųjų pajamų didėjimas, didina importą bei atpigina nacionalinę valiutą. Taigi, vykdydant skatinančiąją išdo politiką, išryškėja dvi priešingos valiutos kurso kitimo tendencijos:

1. Užsienio kapitalo įplaukos, didindamos paklausą nacionalinei valiutai, ją stiprina.
2. Nacionalinės valiutos brangimas, BNP bei bendrosios paklausos augimas - ją silpnina.

Kuri iš šių tendencijų vyraujanti? Jeigu yra mobilus užsienio kapitalas, tai jo įplaukos padidina paklausą nacionalinei valiutai, ją pabrangina. Tai ir yra importo augimo bei krašto ūkio padėties "blogėjimo" sąlyga. Tačiau bendrosios paklausos padidėjimas darys ilgesnį bei stipresnį poveikį nacionalinės valiutos atpigimui, nes bendrosios paklausos perteklius kels kainų lygį ir mažins nacionalinės valiutos perkamąją galią, valiuta neišvengiamai pings.

Grįžtamasis poveikis krašto ūkiui priklausys nuo to, kokių mastu ir kuria kryptimi kinta valiutos keitimo kursas. Jei pradžioje valiutos keitimo kursas kyla, t.y. nacionalinė valiuta brangsta, tada mažėja vidaus prekių konkurencingumas užsienio rinkoje: didėja importas, mažėja eksportas.

Nacionalinės valiutos atpigimas susilpnina išdo politikos poveikį šalies BNP. Ši skatinančiąją išdo politikos poveikį mažina užsienio kapitalo antplūdis, branginantis nacionalinę valiutą. "Blogėja" einamoji

sąskaita. Jei mainų kursas išlieka nepakitęs arba atpinga nacionalinė valiuta, didėja kainų konkurencingumas, "gerėja" einamojo balanso sąskaita, atsiranda galimybės didinti BNP gamybą.

Tokiu būdu išdo skatinančios politikos poveikis krašto ūkiui yra gana įvairus ir svarbu, kuri iš dviejų tendencijų yra vyraujanti: ar nacionalinės valiutos pabrangimas, didėjant kapitalo įplaukoms, ar jos atpigimas, didėjant BNP bei kylant kainoms.

3.3 Kainų lygis esant lanksčiam valiutos kursui

Esant lanksčiam valiutos kursui IS kreivės vaidmuo yra pasyvus. Šiuo atveju mažesnis kainų lygis šalyje tuoj pat keičia valiutos keitimo kursą – nacionalinė valiuta brangsta, IS kreivės padėtis nesikeičia. Vienok, kaip rodo aukštyn pasislinkusi LM kreivė, realiųjų pinigų kiekis padidėja, sukeldamas palūkanų normos sumažėjimą ir kapitalo nutekėjimą. Valiutos keitimo kursas krenta ir atpinganti nacionalinė valiuta skatina eksportą. Tai parodo aukštyn pasislinkusi IS kreivė.

Makroekonomikos paklausos tiesės išvedimas esant lanksčiam valiutos kursui atrodo panašiai kaip ir esant fiksuotam valiutos kursui. Todėl galime grįžti prie 3 paveikslėlio.

Tarkime, kad pradiniu momentu kainų lygis yra P_1 . Kadangi nominali pinigų pasiūla yra pastovi, tai P_1 nusako realiąją pinigų pasiūlą, vadinasi ir LM_1 tiesės padėtį. Bendrosios paklausos veiksniais esant pastoviams, žinoma ir IS_1 padėtis. Kadangi pinigų rinka yra pusiausvyroje visuose LM_1 tiesės taškuose, o prekių rinka yra pusiausvyroje visuose IS_1 tiesės taškuose, todėl šių tiesių susikirtimo taške A pinigų ir prekių rinkos yra pusiausvyroje (žr. 4 (a) pav.). 4 (b) paveiksle pažymime taško A projekciją - A^1 , kuriame pinigų ir prekių rinkos yra pusiausvyroje, kai kainų lygis yra P_1 o BNP apimtis - Y_1 .

Dabar panagrinėsime aukštesnį kainų lygį P_2 . Padidėjęs kainų lygis sumažina realiųjų pinigų kiekį ir prekės šalies viduje santykinai pabrangsta lyginant su kitų šalių prekėmis. Valiutos keitimo kursas turi prisiderinti prie santykinų kainų pokyčio, priversdamas išsilaikyti vienodas kainas tarp šalių taip kad eksportas išlieka nepakitęs. Didėjantis kainų lygis, sąlygotas pasyvaus IS_1 kreivės poslinkio į kairę, į padėtį IS_2 , esant aukštesnei vidaus palūkanų normai, pritraukiančiai užsienio kapitalą ir sukeliančiai nacionalinės valiutos atpigimą, LM kreivę pastumia į kairę, į padėtį LM_2 . Dabar IS_2 ir LM_2 susikirs taške B (žr. 4 a) pav. 4 (b) paveiksle pažymime taško B projekciją - B^1 , kuriame yra taip vadinama dviguba pusiausvyra, kai kainų lygis yra P_2 , o bendrojo nacionalinio produkto apimtis - Y_2 . Nagrinėjant kiekvieną galimą kainų lygį tarp taškų P_1 ir P_2 , o kartu ir atitinkamą realiųjų pinigų pasiūlos dydį bei tiesių LM ir IS

padėtis, galima pažymėti aibę dvigubos pusiausvyros taškų tarp A^1 ir B^1 . Sujungus šiuos taškus gaunama makroekonomikos paklausos tiesė MDS, esant lanksčiam valiutos kursui.

Jei aukštesnis kainų lygis sumažina realiųjų pinigų kiekį, LM kreivės padėtis nesikeičia, kai užsienio valiutos keitimo kursas pasikeičia taip, kaip ir fiksuoto valiutos kurso sistemoje.

Koks yra skirtumas tarp MDS tiesių esant fiksuotam ir lanksčiam valiutos kursui? Esant fiksuotam valiutos kursui MDS kreivės padėtis priklauso nuo tų veiksnių, kurie nusako IS ir mokėjimų balanso kreivių padėtį - užsienio kainų bei palūkanų normos lygių, BNP apimties, vyriausybės išlaidų ir mokesčių bei valiutos keitimo kurso.

Esant lanksčiam valiutos kursui MDS kreivė priklauso nuo kintamųjų, nusakančių LM ir mokėjimų balanso kreivių padėtį - pinigų pasiūlos šalyje ir palūkanų normos lygio užsienyje. Iš tiesų, esant skirtingoms valiutų keitimo kurso sistemoms, žymiai skiriasi MDS tiesės reakcija kainų lygio pokyčiui: esant lanksčiam valiutos kursui MDS mažiau priklauso, t.y. santykinai neelastinga, kainų lygio pokyčiui, o esant fiksuotam valiutos kursui labiau priklauso, t.y. santykinai elastinga, kainų lygio pokyčiui.

Praktikoje plačiai žinomas ir fiksuotas valiutos kursas

3.4 Vyriausybės išdo politika esant fiksuotam valiutos kursui

Išdo politika keičiamos vyriausybės išlaidos ir mokesčiai. Šia politika daromas poveikis dviems pagrindinėms mokėjimų balanso sąskaitoms: einamajai ir kapitalo. Tarkime, kad vyriausybė padidina prekių bei paslaugų pirkimą. Kokį poveikį tai padarys mokėjimų balansui: einamajai ir kapitalo sąskaitoms?

Vyriausybės išlaidų augimas padidina biudžeto deficitą, kurio padengimui vyriausybė parduoda obligacijas, t.y. daugiau skolinasi pinigų.

Kokie tokios politikos padariniai?

Didės paklausa pinigams, kils palūkanų norma, ir tai gali padidinti kapitalo įplaukas iš užsienio.

Didėjant gamybai, mažėja nedarbas, auga BNP apimtis (bendrosios pajamos), didėja bendroji paklausa. Bendrųjų pajamų padidėjimas, kainų pakilimas didėjant bendrajai paklausai "blogins" einamosios sąskaitos balansą, nes didėjant bendrosioms pajamoms, augs importo apimtis, o kylančios kainos ribos eksporto galimybes.

Išdo politikos poveikis einamajai sąskaitai priklausys nuo vyriausybės išlaidų padidėjimo.

Kaip pasikeis kapitalo sąskaita? Tai priklauso nuo to, ar palūkanų normos padidėjimas bus patrauklus užsienio kapitalui. Jei palūkanų normos padidėjimas bus patrauklus užsienio kapitalui, tai mokėjimų balansas gali būti perteklinis, jei ne, tai mokėjimų balansas bus deficitinis.

Visais atvejais vyriausybė negali likti tik pasyvi šių procesų stebėtoja. Išdo politiką tenka papildyti pinigų politika, keičiant pinigų pasiūlą arba vykdant sterilizavimo politiką. Pavyzdžiui, jei kapitalo srautas neįtrauktų palūkanų normai, tai mokėjimo balanso deficitą pareikalautų vyriausybės įsikišimo: ji turės parduoti užsienio valiutą už litus, tuo sumažindama pinigų pasiūlą vidaus rinkoje. Tuomet padidės palūkanų norma, mažės investicijos, didės nedarbas, mažės BNP apimtis ir bendrosios pajamos. Esant fiksuotam valiutos keitimo kursui išdo politika negali padidinti BNP, sumažinti nedarbo. Be neigiamų fiksuoto valiutos keitimo kurso bruožų, ši tarptautinių valiutinių santykių forma turi ir eilę privalumų, būtent:

- garantuoja tarptautinių atsiskaitymų stabilumą,
- užtikrina prekybinių sandėrių patikimumą,
- sudaro palankias sąlygas užsienio prekybos plėtotei.

Fiksuotas valiutos keitimo kursas nereiškia, kad jis nekintamas. Esant nuolatiniam mokėjimų balanso deficitui, vyriausybė priversta devaluoti, t.y. atpiginti nacionalinę valiutą. Jeigu yra nuolatinis mokėjimo balanso perteklius vyriausybė revalvuoja, t.y. pabrangina nacionalinę valiutą.

Atsižvelgiant į fiksuoto valiutos keitimo kurso privalumus, kai kurios valstybės būtent jį ir naudoja. Dabartiniu laikotarpiu politikų bei ekonomistų tarpe vis daugiau atsiranda fiksuoto valiutų kurso šalininkų bei pasiūlymų nuo slankiojančio grįžti prie fiksuoto valiutos keitimo kurso.

3.5 Kainų lygis esant fiksuotam valiutos kursui

Atviros ekonomikos analizė būtų nepilna, jeigu neatsižvelgtume į kainų lygio pokyčio poveikį tarptautinei prekybai. Primename, kad esant fiksuotai valiutos keitimo kurso sistemai, LM kreivė vaidina pasyvų vaidmenį.

Tarkime kad nesigilinant į pokyčių priežastis, šalies vidinės rinkos kainos didėja, kai:

1. Esant žemesnėms vidaus prekių kainoms, jos bus pigesnės už užsienio prekes. Mokėjimų balanso perteklius didės. Tai parodys dešinėn pasislinkusi IS kreivė;
2. Žemesnis kainų lygis padidina realiųjų pinigų kiekį, LM kreivė pasislinks dešinėn;
3. Mokėjimų balanso perteklius sukels užsienio valiutos padidėjimą ir LM kreivė dar daugiau pasislinks dešinėn.

4 pav. Makroekonomikos paklausos kreivės išvedimas atviroje ekonomikoje esant fiksuotam valiutos kursui

4 pav. rodo makroekonomikos paklausos kreivę MDS esant fiksuotam valiutos kursui ir tobulam kapitalo mobilumui. Kaip ir uždaroje Ekonomikoje, MDS išvedama keičiant šalies vidinių kainų lygį ir surandant kainų lygio ir realiojo BNP derinius, kuriems esant susidaro pusiausvyra prekių ir pinigų rinkose kartu. Supaprastinimo sumetimais laikysimės prielaidos, kad mokėjimų balansas lygus nuliui.

4 (a) paveikslas rodo IS, LM ir mokėjimų balanso BP kreives. Mokėjimų balanso kreivė brėžiama horizontaliai, prisilaikant nuostatos, kad prekybos disbalansas suderinamas pastoviu kapitalo srautu taip, kad nekeičia palūkanų normos lygio – r_1 . Bet kuris vidaus palūkanų normos nukrypimas nuo vidutinio pasaulinio lygio tuoj pat padidins kapitalo srautus, kurie išlygins palūkanų normą. Prielaida - kapitalas turi būti labai mobilus.

4 paveiksle kreivių (IS, LM, BP) susikirtimas A taške rodo pradinio kainų lygio P_1 vidinėje rinkoje ir realiojo BNP apimties Y_1 derinį A¹ taške paveikslo 4 (b) dalyje. Tarkime, kad vidinių kainų lygis padidėja iki P_2 . Esant fiksuotam valiutos keitimo kursui, šios kainos bus santykinai aukštesnės, negu kitose šalyse. Šalyje gaminamos prekės pabrangsta ir eksportas sumažėja. IS kreivė pasislenka į naują padėtį IS₂ ir padidėja užsienio valiutos srautas iš šalies. Šis srautas ir kainų lygio pakilimas sumažina realiųjų pinigų pasiūlą, todėl LM kreivė pasislenka iš LM₁(M_1/P_1) į LM₂(M_1/P_2) padėtį. Naujas pusiausvyros taškas 4 (a) paveiksle bus B ir atitinkamai jo projekcija 4 (b) paveiksle - taškas B¹ - BNP apimties Y_2 ir kainų lygio P_2 derinys.

Nagrinėdami bet kurį kainų lygį tarp P_1 ir P_2 , galime nustatyti naujas IS bei LM kreivių padėtis, o tuo pačiu pažymėti aibę taškų tarp A¹ ir B¹ (žr. 17.1 (b) pav.). Sujungę šiuos taškus gauname makroekonomikos paklausos tiesę MDS, kurios bet kuriame taške yra pusiausvyra dvejose rinkose kartu.

Makroekonomikos paklausos kreivė (MDS - Macroeconomics Demand Schedule) - tiesė, rodanti kainų lygio ir realiojo bendrojo nacionalinio produkto derinius, kuriems esant yra dviguba pusiausvyra, t.y. pusiausvyra prekių ir pinigų rinkose kartu.

MDS rodo, kad žemesnės kainos, padidindamos realiųjų pinigų pasiūlą ir sumažindamos pusiausvyros palūkanų normą, didina bendrąją paklausą. Primename, kad MDS kreivė esant

fiksuotam valiutos kursui priklauso tik nuo IS ir mokėjimų balanso kreivių. LM kreivė atspindi kitų kreivių pokytį. MDS kreivės padėtis, vienok, priklauso tik nuo tų veiksnių, kurie daro įtaką IS ir mokėjimų balanso padėčiai, t.y. kitų šalių kainų lygio, šalies BNP apimtys, pasaulinės ir šalies vidinės palūkanų normos, vidinių vyriausybės išlaidų bei mokesčių normos ir valiutos keitimo kurso.

4. Konkurencingumas, keitimo kursas ir ilgo laikotarpio kainos

Kad visiškai galėtume suprasti atvirą ekonomiką, turime pažiūrėti į jos ilgalaikę pusiausvyrą. Tik tokiu būdu galime pamatyti, kaip gali vystytis ekonomika, kai nėra svyravimų. Tam reikia atsakyti į du pagrindinius klausimus: ekonomikos pusiausvyra (nu kokių jėgų priklauso prekybos balansas ir kaip visa tai veikia investicijas); kainų lygio, atviroje ekonomikoje, keitimo kurso nustatymas.

4.1 Prekybinis balansas ir konkurencingumas

Naujas elementas, atsiradęs realioje ekonomikoje – prekybinis balansas (NX). Daugeliui žmonių šis elementas atrodo labai svarbus. Jeigu prekybinis balansas geras, tai reiškia, kad ekonomikos dalys (pvz. pramonė) įtrauktos į pasaulinę prekybą klesti. Jeigu prekybinis balansas blogas – šios dalys kenčia. Šiuo atveju išskyla rimta finansinės krizės grėsmė. Nuo ko priklauso prekybinis balansas? Pagrindinis kintamasis čia – konkurencingumas. Jeigu lietuviškų prekių kainos palyginus su užsienio konkurentų mažesnės, tai lietuviškos produkcijos bus parduota daugiau tiek vidaus rinkoje, tiek užsienyje. Esmė tame – kad lietuviška produkcija konkuruoja ne tik užsienyje kur mes norėtume parduoti savo eksportą, bet ir viduje vyksta konkurencija su iš užsienio importuojamom prekėm. Tokiu atveju konkurencija įgauna globalinį principą ir santykinės kainos yra svarbus veiksnys tiek užsienio tiek vidaus rinkoje. Kad sėkmingai konkuruoti, tai savas produktas turi būti pigesnis už užsienio šalių arba užsienio šalių produkcija turi būti brangesnė už lietuvišką produktą. Tokiu būdu konkurencingumas apskaičiuojamas pagal formulę:

UŽSIENIO GAMINTOJU PREKIŲ KAINA

Visos kainos turi būti išreikštos ta pačia valiuta. Ši formulė išlieka teisinga, nežiūrint kokia valiuta skaičiuojama.

Užsienietiškos prekės kaina išreikšta litais yra lygi prekės kainai išreikštai doleriais. (P_1), padauginant iš litų kiekio už vieną dolerį (e). Todėl užsienietiškos prekės kaina lygi eP_1 . Pvz.: Pavyzdžiui, automobilio „Honda“ kaina 20000 dolerių. Esant keitimo kursui 2,88Lt. už vieną dolerį „Hondos“ kaina – 56000 litų.

$$eP_1 = 2.88 * 20000 = 56000$$

Rinkoje yra perkamos ir parduodamos įvairios prekės iš įvairių šalių. Taigi jei panaudojus eP_1 formulę ją suliginus su P – lietuviškos prekės kaina. Galima teigti kuo P mažesnis tuo daugiau bus parduota lietuviškos produkcijos. Tai atsispindi konkurencingumo formulėje:

UŽSIENIO GAMINTOJŲ PREKIŲ KAINA
LIETUVOS GAMINTOJŲ PREKIŲ KAINA

4.2 Prekybinis balansas ir visuminė paklausa

Konkurencingumas yra svarbus faktorius veikiantis (stabilizuojantis) prekybos balansą. Vienok yra ir kiti faktoriai, Lietuvos eksportas, be abejo išaugs, jei pasaulinė ekonomika yra labai išsivysčiusi ir realios pasaulinės pajamos (Y_1) bus aukštame lygyje. Analoginiu atveju užsienio eksportas į Lietuvą augs vystantis lietuviškom realiom pajamom (Y). Vadinasi realios pasaulinės pajamos (Y_1) padidina prekybos balansą sąskaiton augančio eksporto, tuo metu, kai lietuviškos realus pelnas (Y) mažina prekybos balansą sąskaiton grįžtamojo importo.

Yra ir daugelis kitų faktorių, įtakojančių prekybą. Pvz.: aukštas naftos produktų gamybos efektyvumas gali daryti didelę įtaką šalies prekybos balanse. Tačiau mūsų darbe dėmesys yra sukonzentruotas į konkurencingumą. Taigi:

$$NX = NX \left(\frac{eP_f}{F}, Y \right)$$

4.3 Ilgalaikė pusiausvyra atviroje ekonomikoje

Dabar matome, kaip sudaromas mokėjimų balansas. Iki šiol nagrinėjome tik ilgo laikotarpio periodą, kuriame pusiausvyra lygi

$$Y=Y^*. (1)$$

Kaip ir uždaroje ekonomikoje tai vyksta kainų lankstumo sąskaita, visa sistema priklauso nuo M/P, todėl kreivė NL neturi jokios reikšmės.

Ekonomikos pusiausvyra pasiekama esant dviem faktoriams: prekių rinkoje pusiausvyra ir mokėjimo balanso pusiausvyra.

Tai atsispindi kreivėje IS, kuri parodo gamybos ir realios palūkanų normos priklausomybę. Uždaroje ekonomikoje šios kreivės užteko, norint paaiškinti realią palūkanų normą, o kartu ir investicijas. Atviroje ekonomikoje atsiranda papildomas faktorius – grynasis eksportas (NX). Norit nustatyti pusiausvyrą prekių rinkoje turi būti lygybė tarp vidinio poreikio (C+I^d+G) plus grynasis eksportas (NX), arba kitaip vidiniam poreikiui (Demand for absorption, A^d) ir grynajam eksportui:

$$Y= A^d + NX$$

Vidinė paklausa priklauso nuo visų šių faktorių, nuo kurių priklauso C, I^d arba G. Kad būtų paprasčiau nagrinėsime tik tris: Y, i-π, ir G. Gauname formulę A=A(Y, i-π, G). Tada pusiausvyra prekių rinkoje atrodys taip:

$$Y = A(Y, i - \pi, G) + NX \left(\frac{eP_f}{F}, Y \right)$$

Kreivė IS priklauso nuo eP/P . Kuo labiau konkurencingumas ekonomikoje, tuo daugiau reikia išleisti produkcijos vnt, norint pasiekti pusiausvyra. Kokiame lygyje bus eP_f/P ? Tai priklauso nuo to, kokiame taške kreivė IS susikirs su kitu svarbiu faktoriumi – mokėjimo balanso pusiausvyra. Nustatytus prekybos balansus plius užsienio investicijos lygus rezervo pasikeitimui.

$$NX+CF=dR$$

Bet ekonomika negali negali amžinai gyvuoti besikeičiančiu užsienio valiutos rezervu. Rezervai pastoviai negali didėti, kaip ir negali nukristi žemiau nulio. Mokėjimo balanso pusiausvyra reiškia, kad rezervai yra pastovūs. Kitaip sakant:

$$NX+CF=0$$

Mes apžvelgėme grynojo eksporto (NX). Norint suprasti, kaip nusistovi ilgalaikė pusiausvyra, būtina išsiaiškinti, kaip nustatomas kapitalo perteklius (CF).

4.4 Kapitalo mobilumas

Jei reikėtų spręsti kur investuoti: ar į vietinius ar į užsienio kapitalą, pirma į ką reikia atkreipti dėmesį – tai į planuojamas įplaukas dviejų skirtingo tipo aktyvų. Sakykim, kad skirtumas tarp jų išreiškiamas skirtumu realios palūkanų normos:

$$\text{Planuojamos vietinės įplaukos minus įplaukos iš užsienio}=(i-\pi^e)-(i-\pi^e)_f$$

Savaime suprantame kai pelno skirtumas auga, didelė kapitalo apimtis tenka vietiniai rinkai, o jeigu tampa neigiamomis kapitalas ištekės iš šalies. Tokiu būdu, bendrai grynąjį kapitalą sudaro:

$$CF=CF(i-\pi^e)-(i-\pi^e)_f$$

Ši priklausomybė parodyta [paveiksle 5](#)

Panagrinėkime ekstremalią situaciją. Esant šiai situacijai kapitalas ypatingai mobilus ir labai jautrus pačiam nereikšmingiausiam laukto pelno skirtumui. Jis toks jautrus, kad jeigu egzistuoja teigiamas skirtumas, begaliniu tampa kapitalo nutekėjimas (grafikas (b)). Tokį atvejį vadiname visišku kapitalo mobilumu. Jis parodo, kad lėšų perkėlimas iš vieno aktyvo į kitą nereikalauja jokių išlaidų, o taip pat neturi įtakos vieno ar kito aktyvo kiekis ekonominių agentų rankose. Vieninteliu apibendrinančiu faktoriumi yra laukiamas pelningumas. Šiuo atveju pusiausvyra reikalauja, kad laukiamas pelningumas šalies viduje ir už jos ribų būtų lygus. Tokiu būdu visiškas kapitalo mobilumas reikalauja:

$$i - \pi^c = (i - \pi^c)_f$$

Nors tai ir ekstremali prielaida, ji padeda suprasti šiuolaikinių kapitalo rinkų bruožus.

Ilgame laikotarpyje nei viena šalis negali skolintis visą laiką. Todėl ilgalaikiam plane gali atsirasti apribojimų kapitalo srautams. Ryšium nebuvimo mobilaus kapitalo, aiškiai, susidaro ekstremali situacija, visiškai priešinga mobiliam kapitalui. Tačiau tokia situacija gali atsirasti tik ypatingai ilgame periode.

4.5 Ilgo laikotarpio pusiausvyra: visiškas kapitalo mobilumas

Grįšime prie klausimo kuom pasižymi konkurencingumas. Pradėkime nuo visiško kapitalo mobilumo atvejo. Jeigu tokia prielaida atitinka realią situaciją, tai lietuviškos palūkanos turi atitikti pasaulinį lygį. Šiuo atveju lengva pamatyti kaip apibūdinamas grynasis eksportas ir konkurencingumas. Grynasis eksportas lygus $Y - (C + I + G)$. Ilgalaikiam periode gamyba (Y^*) turi išlikti tame pačiame lygyje. Vartojimas išreiškiamas gamybos apimtim ir mokesčių politika, investicijos – pasaulinėmis palūkanomis, o vyriausybė – G . Rezultate grynasis eksportas (Y) visą tai kas lieka.

Kokiu būdu grynasis eksportas pasiekia šį lygį? Atsakymas paprastas: konkurencingumas. Sakykim, dėl kažkokių priežasčių vidaus paklausa ir grynasis eksportas tapo mažesni nei visuminė pasiūla. Kitaip sakant, lietuviškų prekių paklausa pasaulinėje rinkoje labai didelė. Šiuo atveju santykinė lietuviškų prekių kaina pradės augti, o konkurencingumas sumažės ir atitiks pasiūlą.

Mūsų modelį galima pritaikyti tiriant vyriausybės išlaidų, grynojo eksporto ir konkurencingumo. Jeigu Y^* , C ir I^d yra fiksuoti-vyriausybės išlaidos auga. Iš nacionalinio produkto lygties žinome, kad grynasis eksportas (NX) turi sumažėti dydžiu vyriausybinių išlaidų padidėjimui ($C + I + G + N =$

nacionalinis produktas). Jeigu vykstant šiam procesui kartu mažėja mokesčiai (tuo didinami C) efektas stiprėja.

Tokią situaciją galėjome stebėti JAV 1980 m. Prezidentas Reiganas padidino G kartu sumažindamas mokesčius. Nuo to laiko JAV pastoviai turėjo biudžeto deficitą. Kartu buvo pastebimas ir prekybos deficitas. Tokia situacija vadinama „deficitai – dvynukai“. Akivaizdu, kad pirmuoju iš dvynukų atsiranda biudžeto deficitas, o paskui ir prekybinis. Prekybinis deficitas iššaukia žemą konkurencingumo lygį.

Pusiausvyros metu kapitalo atėjimas lygus prekybiniam deficitui. Formulė:

$$CF = -NX$$

Nustatyme periode užsienio paskolos suvaidino rimtą vaidmenį amerikiečių ekonomikoje, ir dabar didžioji dalis šalies pramonės ir JAV patarnavimų priklauso užsieniečiams.

Šį samprotavimą galima pagrįsti pasitelkiant standartinę analizę. Tai matome [6 Pav.](#) Ilgalaikio periodo modelis dabar susidaro iš trijų elementų:

Pirmasis – tai pusiausvyros sąlygos prekybos rinkoje (kreivė IS), kurioje įvestas tiesioginis eksportas.

Kreivės padėtis priklauso nuo konkurencijos galimybės (eP_1/P):

$$Y = A(Y, i - \pi^e, G) + NX\left(\frac{eP_f}{P}, Y\right)$$

Antrasis – sąlyga, kad bendra gamybos apimtis ilgo laikotarpio pusiausvyroje:

$$Y = Y^*$$

Šios sąlygos visada pakeičia kreivę LM , nes kainos šiuose modeliuose laisvai prisitaiko.

Uždaroje ekonomikoje kreivė IS sąlygoja ($Y = Y^*$). Šitos informacijos užtenka gauti sprendimą, tačiau atviroje ekonomikoje to neužtenka, nes reikia paaiškinti dar du kintamuosius: realų procentinį dydį ($i - \pi^e$) ir konkurencingumą (eP_1/P). Būtinasis trečiasis elementas – mokėjimo balanso pusiausvyra išreikšta kreivėje BB .

Visapusiško kapitalo mobilumo išreikštu mokėjimo balanso pusiausvyra yra:

$$i - \pi^e = (i - \pi^e)_f$$

Pav. 6 parodyta standartiniame grafike, cY ir $i - \pi^e$ ašyse. Balanso mokumo pusiausvyros sąlygas atspindi kreivėje BB. Kapitalo mobilumo atveju ši kreivė horizontali. Grafike pastebimas balanso mokumo deficitas (rezervo mažėjimas), mažesnio nustatyto procentinio dydžio $i - \pi^e$ ir teigiamo balanso (rezervo augimas) didesnio procentinio dydžio $(i - \pi^e)_f$.

Taip veikiantis procentinis dydis nustato investicijos lygį. Bet visuminė paklausa priklauso nuo konkurencingumo. Jeigu Šalies konkurencingumas didesnis, visuminė paklausa viršys pasiūlymus ir kreivė IS kirs kreivę BB iš dešinės nuo Y^* . Konkurencingumas pradės mažėti nustumdama kreivę IS į dešinę kol nebus pasiekta pusiausvyra ilgu laikotarpiu. Grafike kreivė IS yra galutinėje padėtyje.

4.6 Ilgo laikotarpio pusiausvyra: nevisiškas kapitalo mobilumas

Visiškas kapitalo mobilumas ekstremalus atvejis. Įprastu atveju, jeigu šalis nori importuoti daugiau kapitalo, jai reikės didinti palūkanas. Pavyzdžiui, tai reiškia, kad valstybės išlaidų didinimas iššauks realių palūkanų didėjimą. Tokiu būdu, didžioji papildomų valstybinių išlaidų bus finansuojama investicijų mažėjimo sąskaita, ir nežymia dalimi išaugusio papildomo prekybinio deficito ir kapitalo atėjimo, atsiradusio kartu sąskaita.

Kad suprastume, kodėl tai įvyksta, sudarykime mokėjimo balanso pusiausvyros lygtį:

$$NX \frac{eP_f}{P} + Y + CF (i - \pi^e) = 0 \quad (3')$$

Auganti gamybos apimtis pritraukia į šalį importo padidėjimą, finansuojamą investuojamo kapitalo sąskaita. Tai reikalauja didesnių palūkanų. Tokiu būdu jei Y didėja, tai $i - \pi^2$ irgi turi didėti, tai rodo nauja kreivė BP grafike 9.3 . Visi taškai esantys kreivės dešinėje – prekybinio balanso deficito taškai (nes importas juose didesnis), ir atvirkščiai.

Konkurencingumas įtakoja kreivių IS ir BB padėtį. Pusiausvyroje kreivės IS ir BB turi kirstis pusiausvyriniame produkcijos gamybos taške $(y^*)^1$.

Grafikas 9.3

Kaip tiksliai nustatyti, koks koks konkurencingumo lygis tam reikalingas?

Kad suprasti, kaip veikia bet koks ekonominis modelis, reikia jį aiškiai aprašyti. Mūsų atveju turime formulę:

$$\text{IS } Y = A(Y, i - \pi^e, G) + NX\left(\frac{eP_f}{P}, Y\right) \quad (2)$$

Ilgalaikė pusiausvyra $Y=Y^*$; (1)

$$\text{BB } NX\left(\frac{eP_f}{P}, Y\right) + CF(i - \pi^e) = 0 \quad (3')$$

Išspręsti šią lygčių sistemą visai nesunku. Kapitalo rinkoje pasiekti pusiausvyra galima sutapatinus (1) ir (3') lygtis. Pusiausvyrinės gamybos atveju Y^* gauname:

$$CF(i - \pi^e) = A(Y^*, i - \pi^e, G) - Y^*$$

Kad pasiekti kapitalo investicijų, lygių skirtumui tarp vidinės paklausos ir gamybos apimties, palūkanos turi būti ganėtinai didelės. Palūkanų didėjimas didina kapitalo investicijas ir mažina vidinę paklausą. Valstybinių išlaidų didėjimas didina palūkanas. Kapitalo investicijos didėja, o grynas eksportas atitinkamai mažėja, todėl mažėja ir konkurencingumas.

4.7 Kapitalo mobilumo nebuvimo atvejis

Išsivaizduokime šalį, pilnai izoliuotą nuo pasaulinės kapitalo rinkos, kurioje nėra nei ateinančio, nei išeinančio kapitalo. Lengviausia bus tokią šalį tyrinėti ilgame laikotarpyje. Kiekvienoje šalyje ilgame laikotarpyje susibalansuoja einamoji sąskaita.

$$NX\left(\frac{eP_f}{P}, Y\right) = 0$$

Atsiranda kai kurie ilgalaikiai apribojimai konkurencingumo lygiui.

Kapitalo mobilumo nebuvimo pasekmės aiškios. Vidinės palūkanos nustatomos nepriklausomai nuo pasaulinių palūkanų. Kadangi grynasis eksportas lygus 0, o palūkanas nustato lygtis:

$$Y^* = A(Y^*, i - \pi^e, G)$$

Ypatingos reikšmės kapitalo mobilumo nebuvimo modelis neturi. Ji galima panaudoti tik tik tyrinėjant vidutinį konkurencingumo lygį ypatingai ilgame laikotarpyje. Tačiau šiame darbe mes nagrinėjame tik ilgalaikę ekonominės sistemos poziciją, kurioje gamybos apimtis yra pusiausvyros lygyje (Y^*), o ne kaip pozicija, kurioje subalansuota prekyba. Tuo baigiame ekonomikos pagrindinių realių kintamųjų ilgalaikių reikšmių analizę: realių palūkanų, konkurencingumo, gamybos apimties lygio ir gamybos sudėties. Analizuojant niekur neminėjome pinigų, kainų ir keitimo kurso, ir netgi neatkreipėme dėmesio ar kursas fiksuotas ar kintamas. Šios prielaidos esmė tame, kad ilgame laikotarpyje nei vienas nominalusis kintamasis neįtakoja realių kintamųjų. Realūs kintamieji priklausomi tik nuo realių jėgų.

4.8 Pinigų masė ir keitimo kursas

Ilgą laikotarpio kainos proporcingos pinigų masei. Esant fiksuotam keitimo kursui, pinigų kūrimo procesas žymiai skiriasi nuo tokio paties proceso esant kintamam kursui. Esant kintamam kursui, užsienio valiutos rezervai nesikeičia, o esant fiksuotam keičiasi kiekvieną kartą, kai antriniam bankui tenka pirkti arba parduoti dolerius vidinės valiutos vertės išsaugojimui. Patyrinėkime, kaip tai įtakoja pinigų masės kūrimui. Atviroje ekonomikoje į Centrinio banko balansą įtraukiami užsienio valiutų rezervai. Jei keitimo kursas kintamas rezervai nesikeičia. Šiuo atveju, pinigų masę kontroliuoja Centrinis bankas ir ji priklauso tik nuo vidinio kredito apimties. Tokia situacija buvo Rusijoje iki 1993 metų vidurio.

Centrinio banko balansas	
<u>Aktyvas</u>	<u>Pasyvas</u>
Vidinis kreditas	Baziniai pinigai (H)
Užsienio valiutos rezervai (+1)	(+1)

Jei keitimo kursas fiksuotas tam tikrame lygyje, Centrinis bankas priverstas pirkti arba parduoti dolerius, kad palaikyti jį reikiamame lygyje. Tai vadinamoji užsienio valiutos rinkos intervencija. Jei rublio kaina kyla, Centrinis bankas parduoda juos už dolerius. Tai iššaukia rublinės pinigų masės gyventojų rankose padidėjimą. Lentelėje parodytas Centrinio banko vieno rublio pardavimo atvejis, iššaukiantis atitinkamo dydžio užsienio valiutos rezervo padidėjimą.

Lygiai taip pat, jei rublio kaina pradeda kristi, bankas turi pradėti pirkti rublius parduodamas užsienio valiutą. Tai sumažina pinigų masę ir užsienio valiutos rezervus.

4.9 Valiutos kursas ir užsienio kapitalo investicijos

Lietuvos krašto ūkio atstatymui prireiks daug investicijų, tame tarpe ir užsienio valstybių investicijų.

Užsienio kapitalo investicijos daugiausiai priklauso nuo palūkanų normos. Privatūs asmenys ir firmos nori investuoti kapitalą kitoje šalyje, jeigu jie gali tikėtis gauti didesnes palūkanas, negu jie gautų investavę savo šalyje. Jeigu metinė palūkanų norma, tarkime, Lietuvoje - 30 proc., o JAV - 8 proc., tai kapitalas plauks į Lietuvą (šiuo atveju atsiribojame nuo infliacijos tempo skirtumų). Ką reiškia investuoti kapitalą Lietuvoje? Tai reiškia statyti fabrikus, pirkti įrengimus, samdyti darbuotojus arba tiesiog pirkti finansinį, nekilnojamą turtą Lietuvoje. Pavyzdžiui, investuojant kapitalą iš JAV, dolerius reikia iškeisti į litus, kadangi reikia pirkti statybines medžiagas, apmokėti statybininkams už darbą ir t.t. Dolerių pasiūla Lietuvoje padidėtų, lito kursas pakiltų, t.y. litas dolerio atžvilgiu pabrangtų. Jeigu nebūtų fiksuotas lito kursas, padidėtų Lietuvos I - importas, nes užsienio prekės atpigėtų. Jeigu anksčiau už prekę, kainuojančią JAV 1 dolerį, mokėjome 4 Lt, tai pasikeitus keitimo kursui iki 3 litų už 1 JAV dolerį, ši prekę kainuos tik 3 Lt.

Taigi, kapitalo investicijos daro didelį poveikį valiutos keitimo kursui ir mokėjimų balansui.

Investitorių pajamos priklauso nuo laukiamo valiutos keitimo kurso pokyčio. Tarkime, kad investitorius gali įsigyti Lietuvos vyriausybės obligacijų už 1 mln. JAV dol., duodančių 12 proc., arba JAV vyriausybės obligacijų, už kurias gautų 5 procentus metinių palūkanų. Jeigu investitorius tikisi, kad valiutų kursas nesikeis, tai pirmenybę skirs Lietuvos valstybinėms obligacijoms ir kapitalas plauks į Lietuvą.

Tačiau, kaip pasielgs investitorius, jeigu numatoma, kad lito kursas pasikeis nuo 4,00 Lt metų pradžioje iki 4,27 Lt už JAV dolerį metų pabaigoje? Tarkime, kad 1 mln. dol. iškeičiamas į 4 mln. Lt pagal pradinį kursą ir perkama Lietuvos vyriausybės vertybinių popierių, išperkamų per metus, už 4 mln. Lt. Per metus gaunama 0,48 mln. Lt palūkanų suma. Jeigu lito kursas metų pabaigoje sumažės iki 4,27 Lt už dolerį, tada iškeitus 0,48 mln. Lt pagal naują kursą bus gauta 50 tūkst. dol. (4,48 mln. Lt: 4,27 Lt) metinių palūkanų suma.

Investitorius, įsigijęs JAV vyriausybės vertybinius popierius, išperkamus per metus, ir duodančius 5 proc. metinių palūkanų, metų pabaigoje taip pat gaus 50 tūkst. dol. palūkanų sumą.

Vadinasi, investavus pagal anksčiau pateiktas sąlygas 1 mln. JAV dol. į vyriausybės vertybinius popierius tiek Lietuvoje, tiek JAV gaunamos metinės palūkanų pajamos yra vienodos - 50 tūkst. dolerių. Todėl kapitalas šiuo atveju iš JAV neišplauks.

Pateiktas pavyzdys rodo, kad palūkanų normų skirtumas dar nieko nepasako apie kapitalo investicijų efektyvumą. Lietuvoje palūkanų norma buvo 2,4 karto didesnė, negu JAV, tačiau atpigus litui, gaunamos pajamos iš vertybinių popierių įsigijimo ir supirkimo Lietuvoje ir JAV yra vienodos, nes jos priklauso nuo metinės palūkanų normos ir valiutos keitimo kurso.

Pingant nacionalinei valiutai gaunama palūkanų norma mažėja, o brangstant - didėja. Kai didelis kapitalo antplūdis, lito vertė lyginant su dolerio verte kiltų ir palūkanų norma santykinai didėtų. Kapitalo investicijos taptų patrauklesnėmis. Investicijų pritraukimui palankesnis lankstus nacionalinės valiutos keitimo kursas. Jis išreikštų laisvos rinkos principus, ir suaktyvintų užsienio kapitalo investicijas į Lietuvos ekonomiką.

5. Mažos ir didelės atvirosios ekonomikos modeliai

Svarbiausias šio skyrelio tikslas - išsiaiškinti monetarinės ir fiskalinės politikos poveikį BVP atvirosios ekonomikos modelyje. Analizuodami remsimės Mandelo-Flemingo modeliu (pavadintu jį sukūrusių autorių Roberto Mandelo (Mundell, Robert) ir Markuso Flemingo (Fleming, Marcus) garbei), kuris yra atvirosios ekonomikos IS-LM modelio modifikacija. Šis modelis remiasi nelanksčiomis kainomis ir prekių bei pinigų rinkų sąryšiu.

5.1 Mandelo-Flemingo modelis (Mundell-Fleming model) - IS-LM modelis mažai atvirajai ekonomikai.

Tai reiškia, kad nagrinėjamoji šalis tokia maža, jog gali gauti arba teikti bet kokio dydžio kreditus pasaulinėje finansų rinkoje, nepaveikdama pasaulinio palūkanų normos lygio r^* , ir analizuojama trumpuoju laikotarpiu. Mandelo-Flemingo modelį apibūdina prekių bei pinigų rinkos ir atvirosios ekonomikos elemento - pasaulinės palūkanų normos r^* , lygtys:

$$Y = a + c(Y - T) + I(r) + G + NX(e)$$

$$M/P = L(Y, r)$$

$$r = r^*$$

Priminsime, kad lygtis $r = r^*$ reiškia, jog vartojimas tiesiogiai priklauso nuo disponuojamų pajamų, investicijos atvirkščiai proporcingos šalies vidaus palūkanų normai, o grynas eksportas - atvirkščiai proporcingas nominaliajam valiutos kursui e . Kadangi modelyje daroma prielaida, kad kainų lygis yra pastovus, tai modelyje nominalusis ir realusis valiutos kursas sutampa. Tai reiškia, kad, didėjant nominaliajam valiutos kursui, kainos importuojamoms prekėms, palyginti su šalies vidaus prekių kainomis, kris, o tai mažins eksportą ir skatins importą.

Pinigų rinkoje $M/P = L(Y, r)$ formulėje pinigų pasiūla yra išorinis veiksnys, sąlygojamas šalies centrinio banko sprendimų. Todėl Mandelo-Flemingo modelyje, kaip ir IS-LM modelyje, kainų lygis P yra išorinis modelio veiksnys.

Vidiniai modelio kintamieji yra trys: Y , r , e . Kadangi viename dvimatės erdvės grafiniame modelyje šių priklausomybių pateikti neįmanoma, todėl sudaromi du grafikai, kurių kiekviename vienas iš kintamųjų dydžių laikomas kaip pastovus dydis, o priklausomybė analizuojama tarp kitų dviejų kintamųjų. Šie du būdai - tai alternatyvus tos pačios teorijos grafinis vaizdavimas.

Mandelo-Flemingo modelis Y - r ([7 grafike](#)). Šis modelio vaizdavimo būdas analogiškas IS-LM uždarojoje ekonomikoje tuo, kad horizontalioje ašyje atidedama Y , o vertikalioje - r . Nauja šiame modelyje - horizontali linija, vaizduojanti pasaulinę palūkanų normą. Modelis pasižymi dviem ypatybėmis:

1. IS nuožulnumas priklauso nuo valiutos kurso, kadangi jis daro įtaką prekių paklausai. Kylant valiutos kainai, santykinės, šalyje pagamintų prekių kainos, didės, todėl grynasis eksportas mažės, ir IS kreivė judės į kairę;

2. visos trys kreivės kertasi viename taške E_0 . Tai nulemia valiutos kursas. Jis keičiasi taip, kad kreivė IS kirstų LM ir r kreivių susikirtimo tašką.

LM

Jeigu šalies vidaus palūkanų norma, kaip pavaizduota [8 pav.](#), kerta IS ir LM susikirtimo tašką E_0 virš pasaulinio palūkanų normos lygio, tokiu atveju padidėja užsienio investuotojų suinteresuotumas aukštesne šalies vidine palūkanų norma. Todėl kapitalas įteka į šalį. Užsienio investuotojams būtina investicijas konvertuoti į šalies nacionalinę valiutą, o tai padidina jos kainą. Tuomet IS kreivė slinks į kairę tol, kol šalies vidinė palūkanų norma susilygins su pasauline palūkanų norma taške E.

$Y, \quad Y_0 \quad Y$

8 pav. Mandelo-Flemingo modelis, kai pernelyg mažas valiutos kursas (vidinė palūkanų norma didesnė negu pasaulinė palūkanų norma)

Kai šalies vidinė palūkanų norma mažesnė negu pasaulinė palūkanų norma, kaip pavaizduota [9 pav.](#), tuomet IS ir LM susikirtimo taškas E_0 yra žemiau pasaulinės palūkanų normos. Šiuo atveju kapitalo pajamos užsienyje didesnės, todėl kapitalo investuotojai nacionalinę valiutą keis į užsienio, jos kaina kris, ir IS kreivė slinks į dešinę tol, kol vidinė palūkanų norma susilygins su pasauline palūkanų norma ir ekonomika pereis į E, būseną.

Mandelo-Flemingo modelis Y -e grafike ([10 pav.](#)). Šiuo atveju laikoma, kad vidinė palūkanų norma yra pastovi ir lygi pasaulinei palūkanų normai. Modelis apibūdina prekių ir pinigų rinkų pusiausvyrų būsenas, kai vidaus palūkanų norma lygi pasaulinei palūkanų normai.

Šiame modelyje LM kreivė yra vertikali, kadangi valiutos kursas neveikia LM lygties naudojama $Y = (C + I + G) + (X - Z)$ formulė. IS kreivė yra neigiamo nuolydžio, nes, didėjant nacionalinės valiutos kainai, mažėja grynasis eksportas, o kartu ir Y .

Y -e grafikas vaizdžiai rodo, kaip valiutos kaina reaguoja į ekonominės politikos pasikeitimus.

1. Maža atviroji ekonomika, esant plaukiojančiam valiutos kursui.

1.1. Šalyje vykdant skatinančiąją fiskalinę politiką, tarkime, didinant vyriausybės išlaidas, IS kreivė judės į dešinę. Nacionalinės valiutos kursas kils, o Y_E dydis, kaip pavaizduota [11 pav.](#), išliks pastovus.

Analogiškos situacijos (veikiant skatinančiajai fiskalinei politikai) poveikis atvirosios ekonomikos modelyje iš esmės skiriasi nuo poveikio ISLM uždarnosios ekonomikos modelyje, kai r ir Y padidėja. Atvirosios ekonomikos modelyje, esant plaukiojančiam valiutos kursui, skatinančioji fiskalinė politika neturi įtakos Y todėl, kad, padidėjus vidaus palūkanų normai, didėja kapitalo investicijos į šalį, nacionalinės valiutos paklausa, didėja jos kaina, o grynasis eksportas mažėja. Todėl pusiausvyros Y_E dydis nesikeičia.

1.2. Šalyje vykdant skatinančiąją monetarinę politiką, tarkime, didinant pinigų pasiūlą, kai kainų lygis išlieka pastovus, LM kreivė juda didėjimo linkme į dešinę. Pinigų pasiūlos didėjimas sąlygoja nacionalinio produkto didėjimą ir

Nacionalinės valiutos kainos kritimą, kaip pavaizduota [12 paveiksle](#).

Skatinančiosios monetarinės politikos poveikis Y atvirosios ekonomikos modelyje skiriasi nuo analogiško poveikio bendrajam nacionaliniam produktui uždarnosios ekonomikos modelyje. Prisiminsime, kad uždarnosios ekonomikos modelyje pinigų pasiūlos padidėjimas sumažina pusiausvyros palūkanų normą, todėl skatina investicijas. Tačiau mažos atvirosios ekonomikos atveju vidinė palūkanų norma priklauso nuo pasaulinės palūkanų normos lygio. Kai padidėjusi pinigų pasiūla pradeda mažinti šalies vidinę palūkanų normą, tai kartu sąlygoja kapitalo ištekėjimą iš šalies, kur jis gali duoti didesnių pajamų. Todėl nacionalinės valiutos pasiūla didėja, jos kursas krenta, o grynasis eksportas didėja.

2. Maža atviroji ekonomika, esant fiksuotam valiutos kursui.

2.1. Šalyje vykdant skatinančiąją fiskalinę politiką, tarkime, didinant vyriausybės išlaidas arba mažinant mokesčius, IS kreivė judės į dešinę ir padidins valiutos kursą, kaip pavaizduota [13 paveiksle](#).

Kadangi pinigų pasiūla keičiasi taip, kad išlaikytų nepasikeitusi valiutos kursą, tai ji didėja ir LM_0 kreivę pastumia į dešinę. Galutinis poveikis - Y didėja (skirtingai negu šioje situacijoje esant plaukiojančiam valiutos kursui). Taip atsitinka todėl, kad skatinančioji fiskalinė politika, esant fiksuotam valiutos kursui, automatiškai sukelia skatinančiąją monetarinę politiką.

Vykdamas skatinančiąją monetarinę politiką (didinant pinigų pasiūlą), esant fiksuotam valiutos keitimo kursui, LM_0 kreivė slinks į dešinę, kaip pavaizduota [14paveiksle](#). Nacionalinės valiutos rinkos kursas sumažės. Kadangi oficialusis nacionalinės valiutos kursas yra pastovus, valiutos spekuliantai greitai parduoda nacionalinę valiutą, pinigų pasiūla sumažėja, ir LM_1 grįžta į pradinę būseną. Dėl šios priežasties skatinančioji monetarinė politika neturi prasmės; šalies CB, nustatydamas fiksuotą nacionalinės valiutos kursą, praranda galimybę kontroliuoti pinigų pasiūlą.

Jei šalyje, nustatytas fiksuotas nacionalinės valiutos kursas *ef*, galimas tik vienas monetarinės politikos tipas - fiksuoto valiutos kurso keitimas. Mandelo-Flemingo modelyje valiutos devalvacijos rezultatas sutampa su pinigų pasiūlos padidinimo, esant plaukiojančiam valiutos kursui, rezultatais (LM juda į dešinę) - grynasis eksportas ir bendrasis nacionalinis produktas didėja.

Valiutos revalvacija, atvirkščiai, LM kreivę pastumia į kairę. Grynasis eksportas ir bendrasis nacionalinis produktas mažėja.

Mandelo-Flemingo modelio analizė rodo, kad bet kurios ekonominės politikos poveikis mažoje atvirojoje ekonomikoje priklauso nuo nacionalinės valiutos keitimo režimo. Esant plaukiojančiam valiutos kurso režimui, Y įtakos turi tik skatinančioji monetarinė politika, fiskalinė politika neveiksminga dėl valiutos kurso didėjimo. Esant fiksuotam valiutos keitimo režimui, Y įtaką daro tik skatinančioji fiskalinė politika, o monetarinė politika neturi įtakos, kadangi pinigų pasiūla turi palaikyti nacionalinės valiutos kursą fiksuoto (pastovaus) lygio.

5.2 Trumpo laikotarpio keitimo kursas ir gamybos apimtis

Visada naudinga stebėti procesus, vykstančius ilgame laikotarpyje. Tačiau trumpame laikotarpyje kainos pastovios, todėl gamybos apimtys gali keistis. Tai reikia paaiškinti taip:

Galvokime, kad egzistuoja laisvas kapitalo judėjimas. Čia veikia taip vadinamas Mandello – Flemingo modelis, kuriame pateikiamas dvi išvados apie pinigines ir fiskalines politikas, esant skirtingoms valiutų keitimo režimo sąlygoms.

2. Esant kintamam pinigų kursui pinigų kiekis yra išoriniu faktorium. Todėl gamybos apimtys priklauso nuo pinigų politikos. Fiskalinė politika neturi jokios įtakos, todėl keitimo kurso pasikeitimai neveikia gamybos.
3. Esant kintamam keitimo kursui, pinigų kiekis yra vidiniu faktoriumi, todėl, kad pinigų politika negali įtakoti gamybos ir bandymai ją pakeisti yra niekiniai. Tačiau fiskalinė politika visiškai įtakoja gamybą, nes keitimo kursas fiksuotas ir negali pasikeisti.

5.3 Didelės atvirosios ekonomikos modelis

Šis modelis sujungia kai kuriuos mažos atvirosios ekonomikos modelio ir uždarnosios ekonomikos modelio elementus. Procesai, vykstantys realioje atvirojoje ekonomikoje, yra sudėtingesni negu juos

aprašo mažos atvirosios ekonomikos modelis. Praktiškai palūkanų norma atvirojoje ekonomikoje, ypač didelės šalies (pavyzdžiui, JAV), nėra nustatoma, remiantis pasaulinėmis finansų rinkomis. Priešingai, pasaulinę palūkanų normą dažnai lemia ekonominė šalies politika, kadangi užsieniečiai nelinkę duoti ir imti didžiulius kreditus fiksuota pasauline palūkanų norma. Todėl, kuo daugiau kapitalo šalis nori pasiskolinti iš užsienio, tuo didesnę palūkanų normą jai tenka mokėti.

15 pav. pateikiama kapitalo įtekėjimo priklausomybė nuo vidinės palūkanų normos. Išskiriami trys priklausomybės atvejai:

a) uždaroji ekonomika, kai nėra tarptautinio kreditavimo, todėl nepriklausomai nuo palūkanų normos kapitalo srautas (CF - capital flow) yra lygus nuliui;

b) mažos atvirosios ekonomikos modelis, kai kapitalo judrumas tobulas - kapitalas laisvai juda (esant pasaulinei palūkanų normai r , o CF pasižymi begaliniu elastingumu);

c) didelės atvirosios ekonomikos modelis (tarpinis tarp a) ir b) atvejų): kuo didesnė palūkanų norma, tuo kapitalo įtekėjimo srautas didesnis.

Pateikiama priklausomybė rodo, kad kapitalo įtekėjimo srautas priklauso nuo vidinės palūkanų normos:

$$CF = CF(r)$$

Remiantis ankstesniais modeliais, didelės atvirosios ekonomikos modelį apibūdina šios lygtys:

$$Y = a + cx(Y - T) + I(r) + G + NX(e) \quad \text{(lygybė A)}$$

$$Y = Y = f(K, L) \quad \text{(lygybė B)}$$

$$CF = CF(r) \quad \text{(lygybė C)}$$

$$NX + CF = 0 \quad \text{(lygybė D)}$$

Šios lygybės reiškia:

Lygybė A – gamybos apimtis Y yra vatojimo, investicijų, valstybės išlaidų ir grynojo eksporto suma, kai grynasis eksportas (mokėjimų balanso einamoji sąskaita) priklauso nuo realiojo valiutos kurso;

Lygybė B – gamybos apimtis Y priklauso nuo fiksuoto darbo ir kapitalo kiekio

Lygybė C – kapitalo įtekėjimo srautas (mokėjimo balanso kapitalo sąskaita) priklauso nuo vidinės palūkanų normos lygio;

Lygybė D – mokėjimų balanso einamoji sąskaita ir kapitalo sąskaita turi tarpusavyje balansuotis.

Didelės atvirosios ekonomikos atveju pusiausvyros palūkanų normų r_e nulemia kapitalo paklausos ir pasiūlos sąveiką. Kapitalo paklausą rodo investicijų paklausos kreivė $I(r)$, o pasiūlą – šalies vidinių santaupų S ir investicijų

paklausos kreivė $I(r)$, o pasiūlą – šalies vidinių santaupų S ir užsienio paskolų $CF(r)$ suma, vadinama skolintosiomis lėšomis. (16 pav.)

Šiame modelyje, veikiant skatinančiajai fiksalinei politikai, mažėja nacionalinės santaupos ($Y-C-G$), todėl mažėja skolinamojo kapitalo apimtis, o pusiausvyros palūkanų norma didėja. Palūkanų normos didėjimas mažina investicijų paklausos kiekį ir didina kapitalo įtekėjimo srautą į šalį. Kadangi kapitalo sąskaita balansuojasi su einamąja sąskaita, tai kapitalo srauto didėjimas mažina grynąjį eksportą. Pastarąjį sąlygoja atvirkštinė priklausomybė nuo realiojo valiutos keitimo kurso, todėl realusis valiutos kursas kils.

Taigi didelės atvirosios ekonomikos modelyje (kaip ir uždaryjame ekonomikos modelyje ar mažos atvirosios ekonomikos modelyje) skatinančioji fiksalinė politika didina palūkanų normą mažina (išstumia) vidines investicijas, o kartu sąlygoja kapitalo pritekėjimą, mokėjimų balanso einamosios sąskaitos deficitą ir realiojo valiutos keitimo kurso didėjimą.

6. Eurasis ir jo įtaka Lietuvos verslui

Esminis valiutų kursų reguliavimo elementas yra euras, kuris yra ES šalių svertinis valiutų krepšelis. Kiekvienos valiutos svoris krepšelyje atspindi šalies reikšmingumą ir jos lyginamąjį svorį ES šalių prekyboje. Kitaip tariant, euras yra sudedamoji valiuta, kurią lemia Sąjungos šalių nacionalinių valiutų krepšelis, o kiekvienos narės dalis jame priklausi nuo šalies svorio tarptautinėje prekyboje. Valiutos svoris krepšelyje peržiūrimas kas penkeri metai. Paskutiniaisiais duomenimis šalių narių lyginamasis svoris EVS krepšelyje sudarė:

Valiuta	Valiutos kiekis % krepšelyje
Vokietijos markė	32,7
Prancūzijos frankas	20,8
Didžiosios Britanijos svaras	11,2
Olandijos guldenas	10,2
Italijos lira	7,2
Belgijos/Liuksemburgo frankas	8,7
Ispanijos peseta	4,2

Danijos krona	2,7
Airijos svaras	1,1
Portugalijos eskudas	0,7
Graikijos drachma	0,5
kita	

Euras naudojamas kaip valiutos kurso nukrypimo rodiklis nuo susitaro vidutinio pariteto, t.y. atlieka tarsi „signalinio varpo“ funkciją.

6.1 Euro įvedimas į Lietuvos ekonomiką, kainų skaidrumo efektas ir konkurencingumas

Vadinamojo kainų skaidrumo efekto esmė ta, kad dėl prekių ir paslaugų įkainojimo viena valiuta pirkėjai (ypač didmenininkai) turės geresnes sąlygas palyginti kainas, o tai skatins didesnę pardavėjų konkurenciją. Pasirengimo grynųjų eurų įvedimui išlaidų euro zonos įmonėms atsirado dėl to, kad nuo 2002 metų pradžios apskaitą jos privalėjo vykdyti eurai, o tam prireikė papildomų išlaidų programinei įrangai patobulinti ar pakeisti. Be to, papildomų išlaidų prireikė dėl kainodaros ir rinkodaros politikos pakeitimų. Žiūrint iš Lietuvos įmonių pozicijų, euro įvedimas jų veiklai neturėjo padaryti didelės įtakos. Pagrindiniai pokyčiai, palietę daugelį Lietuvos įmonių, susiję su tuo, kad nauji kontraktai negalėjo būti sudaromi euro zonos valiutomis, o anksčiau sudarytų kontraktų, kuriuose atsiskaityti numatoma euro zonos valiutomis, įsipareigojimai turi būti vykdomi eurai pagal Europos Tarybos nustatytą euro ir euro zonos valiutos kursą. Vargu ar “kainų skaidrumo” efektas turės įtakos Lietuvos įmonėms. Dėl fiksuoto euro ir euro zonos valiutų kurso Lietuvos įmonės bei jų užsakovai ir anksčiau galėjo nesunkiai palyginti kainas skirtingomis euro zonos valiutomis. Todėl poveikis ir buvo ir bus nežymus. Vis dėlto kai kurioms įmonėms euro įvedimas turėjo didesnės įtakos. Ją pajusto tos Lietuvos kompanijos, kurių gaminiai parduodami EPS šalyse. Prekes įkainojus eurai atsirado poreikis keisti prekės kiekybinius ir kokybinius parametrus. Pavyzdžiui, jeigu šiuo metu Vokietijos parduotuvėje prekė kainuoja 9,99 Vokietijos markės, kainą konvertavus į eurus ji būtų 5,11 euro. Rinkodaros požiūriu tokia kaina dažnai nėra priimtina. Todėl prekių įkainojimo eurai užsakovai iš euro zonos šalių prašo sumažinti ar padidinti prekės masę, pakuotę, kokybę ar kitus prekės kainą lemiančius veiksnius.

Taigi Lietuvos įmonėms, norinčioms patenkinti savo užsakovų poreikius, buvo pravartu su jais pasitarti, kokie pokyčiai dėl grynųjų eurų įvedimo ir kaip reikėtų jiems laiku ir tinkamai pasirengti.

6.2 Lito persiejimo įtaka Lietuvos įmonėms

Lietuvos banko nutarimu, 2002 m. vasario 2 d. Buvo pakeista lito bazinė valiuta – litas buvo atsietas nuo dolerio ir persietas prie euro. Lito persiejimas prie euro ypač aktualus Lietuvos įmonėms, turinčioms glaudžių prekybinių santykių su euro zonos šalimis arba tiesiog turinčioms įplaukų, išlaidų, paskolinių įsipareigojimų, finansinių investicijų užsienio valiutomis. Viena iš priežasčių, paskatinusių susieti nacionalinę valiutą su euru, yra Lietuvos integracijos į ES ir EPS taša. Norėdama tapti EPS nare, Lietuva privalo tenkinti Europos sutartyje nustatytus konvergencijos kriterijus, tarp kurių yra ir reikalavimas dėl nacionalinės valiutos ir euro kurso stabilumo. Iš anksto susiejusi litą su euru ir išlaikiusi valiutų tarybos modelį Lietuva susidarė geras sąlygas atitikti konvergencijos kriterijus.

Ekonominiu požiūriu litą persieti prie euro buvo naudinga dėl to, kad pagrindinėse eksporto rinkose daug Lietuvos įmonių konkuruoja su kitų Europos šalių gamintojais, kurių nacionalinės valiutos kursas euro atžvilgiu arba yra fiksuotas, arba svyruoja mažiau nei litas. Nuo euro įvedimo 1999 m. dominavo euro kurso kritimo tendencija, todėl Lietuvos įmonės, norėdamos išlikti konkurencingos, turėjo draustis nuo valiutų rizikos (o tai paprastai kainuoja) arba mažinti gamybos kaštus. Litą susiejus su euru didelės dalies Lietuvos įmonių padėtis (lyginant pagal valiutų kursų svyravimų įtaką įmonės veiklai) tapo panaši į jų užsienio konkurentų.

Kita vertus, teigti, kad visoms įmonėms lito persiejimas buvo ir yra naudingas, negalima. Lietuvos banko užsakymu atlikta Lietuvos įmonių vadovų apklausa (apklausti 1005 respondentai) apie lito susiejimą su euru rodo, kad 57 proc. apklaustųjų pritaria šiam žingsniui, 38 proc. nepitaria ir 5 proc. neturi nuomonės šiuo klausimu. Tyrimo rezultatai leidžia daryti tam tikrus apibendrinimus. Pirma, dauguma įmonių turi nuomonę apie persiejimo naudą, o tai reiškia, kad įmonės analizuoja, kokią įtaką jų veiklai daro lito persiejimas prie euro.

Antras dalykas, į kurį vertėtų atkreipti dėmesį, yra tai, kad beveik keturios iš dešimties apklaustų įmonių teigė nepritariančios bazinės valiutos pakeitimui. Jeigu nepritariama dėl to, kad persiejimas turės neigiamos įtakos šių įmonių veiklai, daugeliui jų tiesiog turėjo tinkamai pasirengti bazinės valiutos pakeitimui. Kartu reikėtų pažymėti, kad net ir tos įmonės, kurios pritarė bazinės valiutos pakeitimui, ateityje gali susidurti su valiutų rizika (tai galėtų būti, pavyzdžiui, išėjimas į naujas rinkas, nauji

kontraktai, naujos valiutos ir pan.). Todėl joms iš anksto pravartu žinoti, kaip valdyti pinigų srautus ir valiutų riziką, kai bazinė valiuta yra euras.

Tai, kaip lito susiejimas su euru paveiks konkrečią įmonę, iš esmės priklauso nuo jos pinigų srautų valiutinės struktūros. Jeigu, pavyzdžiui, šiandien didžiąją įplaukų dalį įmonė gauna JAV doleriais, o išlaidas patiria litais, kol bazinė valiuta yra doleris, tokia įmonė nerizikuoja patirti nuostolių dėl valiutų kursų svyravimų. Tuo tarpu pakeitus bazinę valiutą lito ir dolerio kursas svyruos, todėl atsiras valiutų kurso svyravimo rizika. Nepertvarkiusi pinigų srautų valiutinės struktūros įmonė gali patirti nuostolių. Norėdamos po persiejimo išvengti valiutų rizikos, įmonėms turėjo peržiūrėti būsimus pinigų srautus ir pertvarkyti juos taip, kad po persiejimo įplaukų eurais ir litais kartu paėmus pakaktų atlikti mokėjimus šiomis valiutomis, o įplaukų doleriais pakaktų atlikti mokėjimus doleriais. Tokiu pat principu turėjo būti sutvarkytos įplaukos ir mokėjimai kitomis valiutomis, kurios nėra susietos su euru ar doleriu fiksuotu kursu. Jeigu taip sutvarkyti pinigų srautų struktūros dėl kažkokių tai veiksnių nepavyko, valiutų rizikai valdyti įmonėms turėjo apsvarstyti galimybę pasinaudoti išvestiniais valiutų pirkimo ir pardavimo sandoriais. Pažymėtina, kad rinkoje jau yra pakankamai ir bankų siūlomų instrumentų valiutų rizikai valdyti, ir rašytinės informacijos ta tema. Pavyzdžiui, Lietuvos laisvosios rinkos instituto ir AB banko Hansa-LTB išleistame leidinyje "Valiutų rizikos valdymo principai ir jų taikymas praktikoje. Lito persiejimas prie euro" nagrinėjamos valiutų rizikos atsiradimo priežastys, pristatomi valiutų rizikos valdymo būdai, pateikiami išsamūs patarimai, kada naudoti vieną ar kitą valiutų rizikos valdymo instrumentą, aptariama lito persiejimo prie euro įtaka įmonių pinigų srautams, o pats valiutų rizikos valdymas pateikiamas kaip neatskiriama pinigų srautų valdymo dalis.

Daugeliu klausimų politikai, partijos nesutaria, tačiau yra visų bendra nuostata: įsijungimas į Europos Sąjungą (ES). Svarbu žinoti, koks yra šių šalių valiutų keitimo kurso modelis.

1979 m. Vokietija, Prancūzija, Italija, Olandija, Belgija, Danija, Airija ir Liuksemburgas, kaip valiutos keitimo kurso lygio sistemos dalyvės, pradėjo fiksuoti valiutos kursą tarp savo nacionalinių valiutų. Iki 1993 metų dauguma šalių, šio susitarimo dalyvių, nusprendė palaikyti faktinį valiutos keitimo kursą, leidžiant jam svyruoti $\pm 2,25$ procento intervale. Tačiau nevisoms valstybėms, sutarties dalyvėms, pavyko išlaikyti nustatytas ribas. Pavyzdžiui, Italijos lyros svyravimas sudarė $\pm 6,0$ proc. nuo susitarto valiutos keitimo kurso. 1989 m. prie valiutos keitimo kurso sutarties prisijungė Ispanija, 1990 m. - Didžioji Britanija ir 1992 m. - Portugalija, kurios įsipareigojo, kad jų valiutos kurso svyravimai neviršys $\pm 6,0$ procentų ribos. Ši valiutų keitimo kurso sistema vadinama fiksuoto prisiderinimo kursu.

Fiksuoto prisiderinimo kursas (Fixed Adaptation) - valiutos keitimo kursas, kai nustatomos nežymios valiutos kurso svyravimo ribos.

6.3 Pagrindiniai Lietuvos makroekonomikos rodikliai 1998-2001 ir trumpa jų analizė

	1998	1999	2000	2001
Realaus BVP augimas, %	5.1	-3.9	3.8	5.9
BVP vienam gyventojui (faktinėmis kainomis, eurai)	2692	2829	3481	3836
Vidutinė metinė infliacija, %	5.1	0.8	1.0	1.3
Infliacija, % per 12 mėn.	2.4	0.3	1.4	2.0
Vidutinis metinis nedarbo lygis, %	6.4	8.4	11.5	12.5
Pramonės produkcijos pokytis, %	8.2	-11.2	5.3	16.9
Užsienio skola, % nuo BVP	15.7	22.8	21.9	20.5
Užsienio skola, % nuo eksporto	45.4	80.9	65.0	53.8
Oficialios tarptautinės atsargos, mln. EUR (laikotarpio pabaigoje)	1243.3	1234.1	1460.4	1892.9
Oficialios tarptautinės atsargos, importo mėnesiais	2.7	2.7	2.7	2.9
TUI, mln. EUR (priaugančiai, laikotarpio pab.)*	1384	2050	2509	3023
Einamosios sąskaitos balansas, % nuo BVP	-12.1	-11.2	-6.0	-4.8
Prekybos balansas, mln. EUR*	-1855	-1715	-1781	-1975
Užsienio prekybos deficito ir BVP santykis, %	19.4	17.2	14.6	14.8
Konsoliduotas fiskalinis balansas, % nuo BVP (pagal ESS'95)	-3.1	-5.6	-2.7	-1.9
Materialinės investicijos, mln. Lt	6834	6310	65	65

			53	27
--	--	--	----	----

Šaltiniai: Statistikos departamentas, Ūkio ministerija, Finansų ministerija, Lietuvos Bankas;

* pagal Lietuvos banko vidutinį metinį lito kursą euro atžvilgiu.

Griežta finansinė disciplina bei fiksuotas lito kursas euro atžvilgiu turėjo įtakos nedidelei 1,3 proc. infliacijai 2001 m. (1,0 proc. 2001 m. ir 0,8 proc. 1999 m., skaičiuojant pagal metinį VPI pokytį). Rengiantis ES narystei ir siekiant atspindėti Lietuvos verslo naudojamų valiutų tarptautiniuose sandoriuose pasikeitimą, 2002 m. vasario 1 d. lito bazinė valiuta, JAV doleris, buvo pakeista EUR (fiksuotu santykiu 3.4528 Lt už 1 EUR). Persiejimo laikotarpiu valiutos kursas ir valiutų valdybos modelis (įvestas 1994 m.) liko nepakeisti. Nedidelė infliacija pašalina realaus valiutos kurso kilimo problemą ir leidžia verslui maksimaliai naudotis didėjančiu darbo našumu (kuris pramonėje 2001 m. išaugo 23 proc.).

Pastaraisiais metais įvyko svarbūs teigiami poslinkiai išorės balanse. Einamosios sąskaitos deficitas nuo aukščiausio lygio (12,2 proc. BVP) 1998 m. sumažėjo iki 11,2 proc. 1999 m., 6 proc. 2000 m. ir 4,8 proc. 2001 m.

Drauge su oficialiųjų tarptautinių atsargų augimu, valstybės skolos užsieniui duomenys rodo pastovias ilgalaikio privataus kapitalo įplaukas į šalį, iš kurių vis didesniu mastu finansuojamas einamosios sąskaitos deficitas. Kaip rodo duomenys, tiesioginių užsienio investicijų (TUI) dalis einamosios sąskaitos finansavime pastoviai didėjo: per 1996-2001 m. laikotarpį TUI ir ESD santykis atitinkamai buvo 21,1, 36,1, 71,3, 40,7, 56,1 ir 77,7 proc.

Pokyčiai dėl euro įvedimo Lietuvos ekonomikoje parodė, kad esant stabiliai ir patikimai ekonominei politikai ir palankioms ekonomikos sąlygoms Lietuvos verslas sugeba konkuruoti vidaus ir Europos rinkose. Tikimasi, kad teigiami ekonomikos pokyčiai vyks ir toliau ir bus užbaigtos likusios struktūrinės reformos. Stojimas į ES turėtų būti pagrindinis stimulus tolesniam augimui ir ekonominei Lietuvos ir ES integracijai. Apžvelgiamu laikotarpiu Lietuvos konkurencijos politikos srityje prioritetas buvo teikiamas sąžiningos konkurencijos sąlygų užtikrinimui bei efektyviam Konkurencijos ir Valstybės pagalbos ūkio subjektams kontrolės įstatymų įgyvendinimui.

Išvados

- 1) Valiutų kursų įtakoja perkamosios galios paritetas tačiau didesnę įtaką kainoms ir konkurencingumui turi valiutų kursų pasiūla ir paklausa.
- 2) Padidėjus pinigų pasiūlai, nacionalinė valiuta atpinga. Nacionalinės valiutos atpigimas padidina prekių konkurencingumą užsienio rinkoje.
- 3) Kai nėra jokių suvaržymų užsienio prekyboje lietuviškos prekės gali laisvai konkuruoti pasaulinėje rinkoje yra galimas idealus lanksčios valiutų kursų sistemos pusiausvyros susiformavimas.
- 4) Valiutos revalvacijos pasekmės:
 - Sumažėja šalies eksporto galimybės, nes pabrangsta prekės užsieniečiams; padidėja importas;
 - Sumažėja užsienio valiutos pasiūla;
 - Padeda pašalinti mokėjimų balanso perteklių.
- 5) Valiutos devalvacijos pasekmės:
 - Padidėja eksportas ir sumažėja importas, t.y. išauga konkurencingumas.
 - Padidėja užsienio valiutos pasiūla;
 - Padeda atstatyti užsienio mokėjimų balanso einamąją sąskaitą, t.y. balanso dalį, susidedančią iš prekių, paslaugų, eksporto ir importo
- 6) Fiksuotas valiutos kursas naudingas užsieniečiams, bet nenaudingas prekių eksportuotojams dėl vykstančios infliacijos.
- 7) Šalies vidinės gamybos prekių konkurencingumo stiprinimas didina bendrąją paklausą gaminamai produkcijai, o to pasekoje yra didesnės šalies būsimos investicijos
- 8) Jei mainų kursas išlieka nepakitęs arba atpinga nacionalinė valiuta, didėja kainų konkurencingumas, "gerėja" einamojo balanso sąskaita, atsiranda galimybės didinti BNP gamybą.
- 9) Konkurencingumas apskaičiuojamas pagal formulę:
$$\frac{\text{UŽSIENIO GAMINTOJŲ PREKIŲ KAINA}}{\text{LIETUVOS GAMINTOJŲ PREKIŲ KAINA}}$$
- 10) Mandelo-Flemingo modelis
 - Kylant valiutos kainai, santykinės, šalyje pagamintų prekių kainos, didės, todėl grynasis eksportas mažės

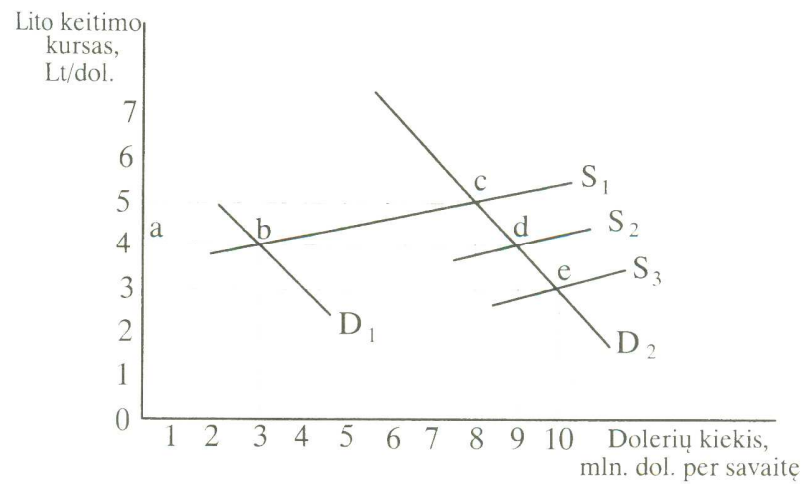
- Modelis apibūdina prekių ir pinigų rinkų pusiausvyrų būsenas, kai vidaus palūkanų norma lygi pasaulinei palūkanų normai.

11) Esant kintamam kursui, pinigų pasiūla priklauso nuo vidinio kredito apimties;

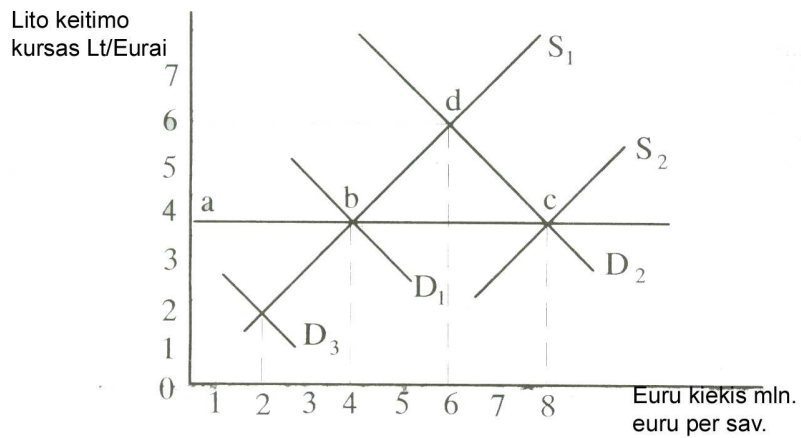
12) Esant fiksuotam valiutos kursui, pinigų pasiūla tiesiogiai nekontroliuojama ir priklauso nuo pasiūlos ir paklausos užsienio valiutų rinkoje balanso.

Taigi valiutų kursų įtaka, kainoms ir konkurencingumui, ypač reikšminga tada, kai vykdoma tarptautinė prekybą ir kai yra atvira ekonomika. Vykdamas atsiskaitymus eksportuojant ir importuojant prekes yra reikalinga ta šalies valiuta, kurioje vykdomi įsipareigojimai, o nuo jos kitimo priklauso prekių kaina ir konkurencinė jėga.

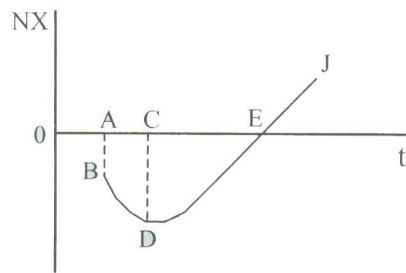
PRIEDAI

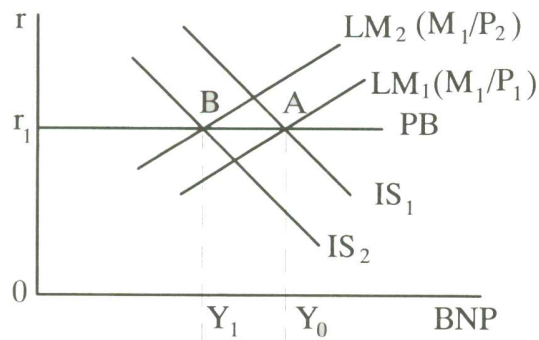
1Pav. Lito kursas esant lanksčiai valiutų kursų sistemai

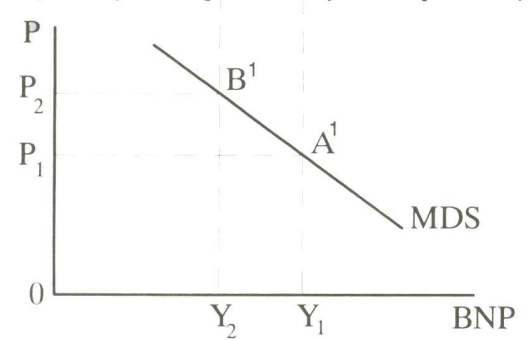
2Pav. Euro paklausos ir pasiūlos pusiausvyra

3 Pav. Einamosios sąskaitos būsenos kitimas

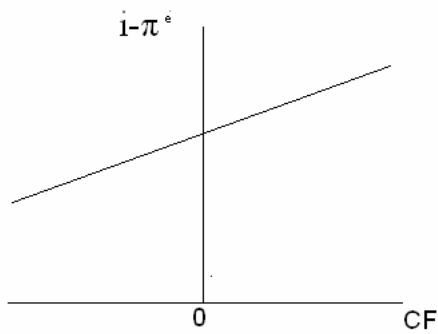

a) realiojo BNP priklausomybė nuo palūkanų norm

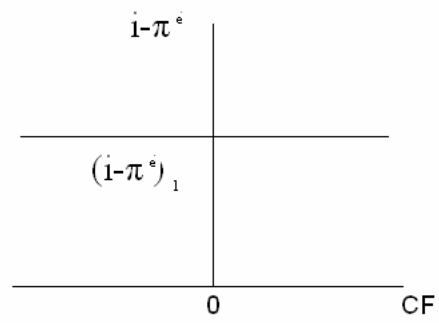

b) kainų lygio priklausomybė nuo realiojo BNP

4 Pav. BNP priklausomybė nuo palūkanų ir ir kainų lygio nuo realiojo BNP

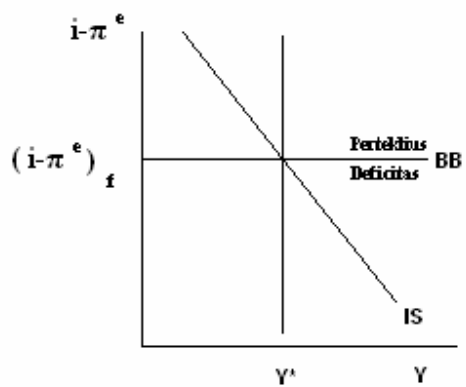

(a) – bendras atvejis

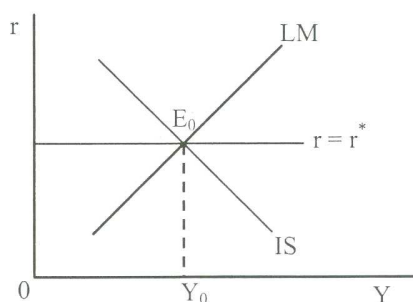

(b) – kapitalo mobilumas

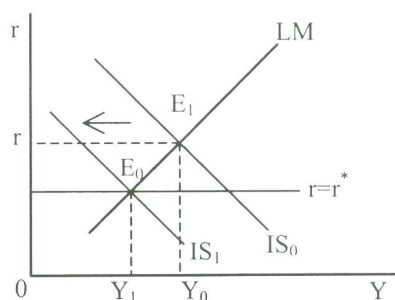
5 Pav. Bendrojo gynyjo kapitalo priklausomybė

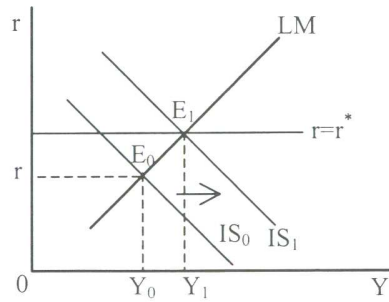
6 Pav. Balanso perteklius ir deficitas

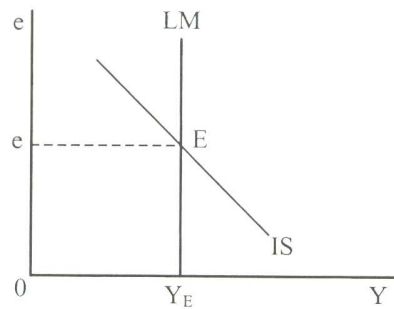
7Pav. Mandelo-Flemingo modelis Y-r grafike

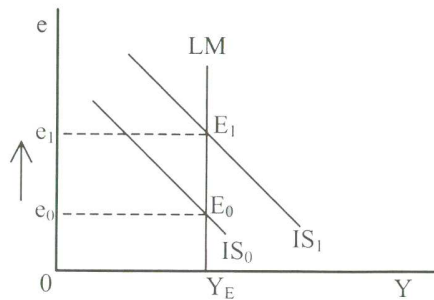
8Pav. Mandelo-Flemingo modelis, kai pernelyg mažas valiutos kursas
(vidinė palūkanų norma didesnėnegu pasaulinė palūkanų norma)

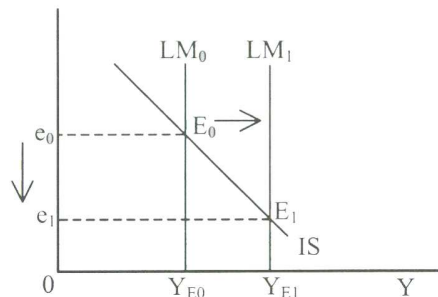
9Pav. Mandelo-Flemingo modelis, kai pernelyg didelis valiutos kursas (vidinė palūkanų norma mažesnė negu pasaulinė palūkanų norma)

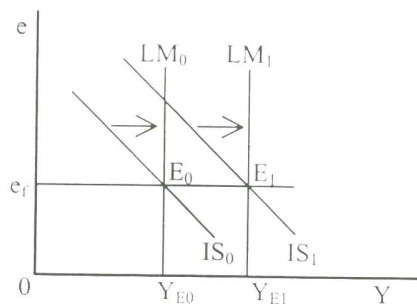
10Pav. Mandelo-Flemingo modelis Y-e grafike

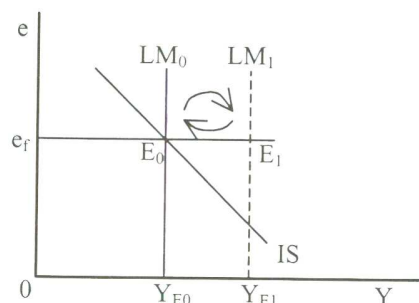
11Pav. Skatinančioji fiksalinė politika Mandelo-Flemingo modelio Y-e grafike, esant plaukiojančiam valiutos kursui.

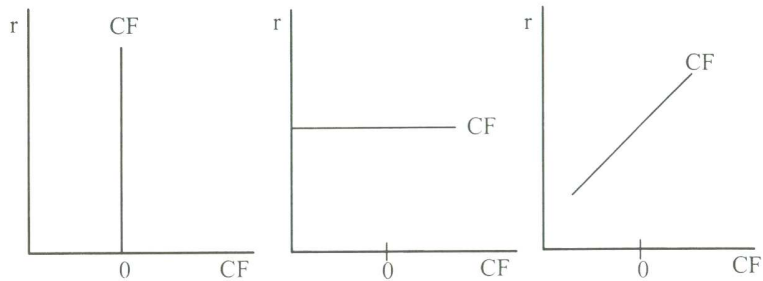
12Pav. Skatinčioji monetaristinė politika Mandelo-Flemingo modelio Y-e grafike, esant plaukiojančiam valiutos kursui

13Pav. Skatinančioji fiksalinė politika Mandelo-lemingo modelio Y-e grafike, esant fiksuotam valiutos kursui

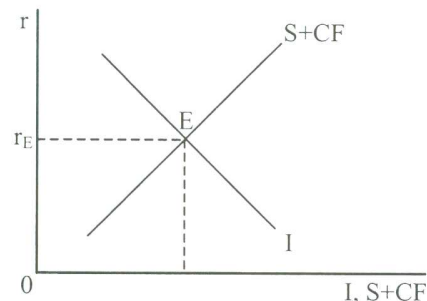

14Pav. Skatinančioji monetarinė politika Mandelo Flemingo modelio Y-e grafike, esant fiksuotam valiutos kursui.

a) uždaroji ekonomika b) maža atviroji ekonomika c) didelė atviroji ekonomika

15Pav. Kapitalo įtekėjimo į šalį priklausomybė nuo vidutinės palūkanų normos

16Pav. Pusiausvyros palūkanų normos didelės atviros ekonomikos modelyje susidarymas

Naudota literatūra

1. R.A.Grižas „Tarptautiniai ir finansiniai santykiai“ – Lietuvos informacijos institutas, 1997 m.
2. R.A.Grižas „Tarptautinė valiutos ir kredito sistema“ - Lietuvos informacijos institutas, 1992 m.
3. S.Zaicevas „Valiutos kursas ir tarptautinė valiutos sistema“ – Technika, 1992 m.
4. A.Jakutis, V.Petraškevičius, A.Stepanovas „Ekonomikos teorijos pagrindai“ – Smaltija, Kaunas, 1999 m.
5. E.Kalinas „Garsus Šveicarijos bankininkas abejoja per vieną naktį išaugusių bankininkų perspektyvomis“ – Kauno diena, 1999 09 28
6. Tarptautinių žodžių žodynas
7. Ch.Pass, B.Lowes, L.Daves „Ekonominių terminų žodynas.“Vertimas iš anglų kalbos leidinio. Baltijos biznis, 1994 m.
8. H.Vontobel „Kas knygosna neįtraukta.bankininko apmąstymai.“ Akademija, Kaunas, 1997 m.
9. Charles T. Horngren „Introduction to financial accounting“ – Stanfors University, 1999 m.
10. www.hansa.lt
11. www.vb.lt
12. www.faa.lt